National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
2 2 JAN 1959
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:44

Justitiedepartementet

SOU
1958:44
A

FÖRSÄKRINGSGIVARES REGRESSRÄTT

FÖRSLAG AV

TILLKALLAD UTREDNINGSMAN

Stockholm 1958

Statens offentliga utredningar 1958

Kronologisk förteckning

1. Vägplan för Sverige. 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. Idun. 226 s. K.
2. Vägplan för Sverige. 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. Idun. 243 s. K.
3. Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. Marcus. 270 s. H.
4. Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. Idun. 9 s. S.
5. Permanent skördeskadeskydd. Idun. 547 s. Jo.
6. Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid antrakammarval. Av L. Sköld. Idun. 355 s. Ju.
7. Småbrukarstödet. Marcus. 120 s. Jo.
8. Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. Norstedt. 5 s. I.
9. Häradsrätts sammansättning i brottmål. Idun. 24 s. Ju.
10. Förslag till varumärkeslag. Idun. 464 s. Ju.
11. Reserverna för högre utbildning. Idun. 124 s. E.
12. Civilförsvarsutbildningen. Idun. 176 s. I.
13. Civilförsvarets organisation. Idun. 465 s. I.
14. Regeringsarbetet. Idun. 164 s. Ju.
15. Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena Idun. 429 s. I.
16. Betänkande med förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. Idun. 154 s. S.
17. Socialförsäkring och rehabilitering. Kihlström. 87 s. S.
18. Gotland. Idun. 195 s. S.
19. Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. Statens Reproduktionsanstalt. 95 s. Fi.
20. Behandingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. Idun. 78 s. I.
21. Lärarbrist och läraröverskott. Idun. 110 s. E.
22. Tornedalsutredningen. Idun. 234 s. S.
23. Sjukreseersättningar. Kihlström. 128 s. S.
24. Bättre matpotatis. Idun. 91 s. Jo.
25. Ändrad utbildning av tandtekniker. Idun. 56 s. E.
26. Regionsjukvården. Idun. 338 s. 7 st. bilagor. I.
27. Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. Norstedt. 205 s. Ju.
28. Reviderad nationalbudget för år 1958. Marcus. I—VII + 157 s. Fi.
29. Författningsutredningen. 3. Majoritetsval. Norstedt. 481 s. + 1 kartbilaga. Ju.
30. Skogsvården å enskilda skogar. Idun. 279 s. Jo.
31. Nordiskt ekonomiskt samarbete. Idun. 136 s. H.
32. Forskningens villkor och behov. Idun. 291 s. E.
33. Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. Idun. 178 s. I.
34. Socialpolis och kvinnlig polis. Idun. 92 s. I.
35. Förlust- och resultatutjämning. Idun. 199 s. Fi.
36. Nettoprisindex. Marcus. 124 s. Fi.
37. Statsbidrag till anordnande av skolmåltider. Idun. 67 s. E.
38. Mentalsjukvården. Planering och organisation. Idun. 525 s. I.
39. Tabellbilaga till mentalsjukvårdsdelegationens betänkande 3. Idun. 90 s. I.
40. Rättegångshjälp. Idun. 188 s. Ju.
41. Förslag till Uranlag. Norstedt. 115 s. Ju.
42. Ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen. Idun. 3 s. E.
43. Skadestånd i offentlig verksamhet. Idun. 165 s. Ju.
44. Försäkringsgivares regressrätt. Idun. 63 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1958:44

Justitiedepartementet

FÖRSÄKRINGSGIVARES REGRESSRÄTT

FÖRSLAG AV

TILLKALLAD UTREDNINGSMAN

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1958

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 oktober 1955 har undertecknad, justitierådet Gösta Walin, den 2 november 1955 tillkallats för att verkställa utredning om revision av 25 § försäkringsavtalslagen. Några närmare direktiv för utredningen ha icke givits. Föredragande departementschefen erinrade emellertid i anförande till statsrådsprotokollet förstnämnda dag, att frågan om försäkringsgivares regressrätt behandlats av delegerade för nordiskt samarbete på lagstiftningens område och att därvid från svensk sida framhållits att bestämmelserna rörande denna fråga i nyssnämnda lagrum borde revideras i syfte bland annat att begränsa regressrätten och vinna större överensstämmelse mellan motsvarande lagregler i de olika nordiska länderna. Till denna uppfattning anslöt sig departementschefen och angav vidare, att utredningen i ämnet skulle bedrivas i kontakt med kommittén för utredning av det allmännas skadeståndsansvar och i samverkan med de utredningar för motsvarande ändamål vilka kunde komma till stånd i de övriga nordiska länderna.

Till utredningsmannen ha för att tagas i beaktande vid fullgörande av utredningsuppdraget överlämnats underdåniga framställningar av byggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen om analogisk tillämpning av 25 § försäkringsavtalslagen vid skadefall på staten tillhörig, icke försäkrad egendom.

Vid utredningsarbetet har såsom särskilt tillkallad sakkunnig medverkat direktören hos Svenska Försäkringsbolags Riksförbund Harry Molén. Såsom sekreterare har hovrättsrådet Erland Conradi tjänstgjort. Arbetet har, såsom förutsatts i direktiven, bedrivits i samråd med kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar, som består av, förutom undertecknad Walin ordförande, Conradi samt professorerna Herlitz och Strahl. Samråd har också ägt rum med vissa till sistnämnda kommitté anknutna sakkunniga, nämligen förutvarande ordföranden i Sveriges advokatsamfund, ju-

stitierådet Gunnar Bomgren och direktören Folke Lindahl, Stockholms Rederi Aktiebolag Svea. Det må anmärkas, att Strahl och Conradi tillika äro ledamöter av bilskadeutredningen.

I Danmark, Finland och Norge har uppdrag att utreda frågan om revision av 25 § i respektive försäkringsavtalslagar anförtrotts,
i *Danmark* åt en kommitté, bestående av professor Poul Andersen, ordförande, direktør Knud Christensen, kontorcheferna E. M. Edelberg, Poul Gaarden och C. V. H. Salicath samt højesteretsdommer Jørgen Trolle,
i *Finland* åt direktören, f. d. förvaltningsrådet T. E. Suontausta samt
i *Norge* åt professor Kristen Andersen och høyesterettsadvokat Dagfinn Dahl.

Under överläggningarna har man enats om i huvudsak lika förslag för de olika nordiska länderna. Den svenska utredningen har berört även vissa regressfrågor inom socialförsäkringen, där en del följdproblem förr eller senare böra beaktas.

Undertecknad får härmed vördsamt avlämna betänkande i ämnet.

Stockholm den 15 december 1958.

Gösta Walin

/ Erland Conradi

Innehåll

Skrivelse till departementschefen 3

Lagförslag 7

Motiv

Inledning 9

Gällande bestämmelser 9

Tillämpningen av 25 § FAL 17

Översikt av svensk rättspraxis 20

Rättsläget i de nordiska grannländerna 22

Uttalanden inom litteraturen 27

Utredningsmannens förslag 31

Ändring av 25 § FAL 32

Skadeförsäkring 32

Liv-, olycksfalls- och sjukförsäkring 46

Självförsäkring 51

Ändring i 6 kap. strafflagen 54

Sjukförsäkrings- och yrkesskadeförsäkringslagens regressregler 54

Bilaga: Sammanställning av de nordiska förslagen till ändringar i försäkringsavtalslagen 60

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 25 § lagen om försäkringsavtal

Härigenom förordnas, att 25 § lagen om försäkringsavtal skall erhålla följande ändrade lydelse.

25 §.

1 mom. Vid skadeförsäkring inträder, under villkor varom nedan sägs, försäkringsgivaren i försäkringshavarens rätt att kräva skadestånd, i den mån skadan omfattas av försäkringen och varder ersatt av försäkringsgivaren.

Där återkrav göres gällande mot den som icke själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, äge rätten med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt bestämma, att återkravet skall bortfalla eller nedsättas, om det finnes kunna ske utan åsidosättande av försäkringsmässiga hänsyn.

Förbehåll, som strider mot andra stycket, må ej åberopas av försäkringsgivaren.

2 mom. Vid liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring äge försäkringsgivaren ej av den som framkallat försäkringsfallet, eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd, återkräva vad han utgiver.

Där försäkringsgivaren förbundit sig att ersätta verkliga beloppet av sjukvårdskostnader eller andra utgifter eller förluster, äge försäkringsgivaren dock samma rätt som i 1 mom. sägs.

Vid försäkring, som för anställd tecknas av arbetsgivaren, äge ock försäkringsgivaren att i fråga om förtidspension eller annan periodisk förmån till honom göra förbehåll om rätt till återkrav enligt vad i 1 mom. sägs.

3 mom. Skadelidande äge ej mot den skadeståndsskyldige bättre rätt än försäkringsgivaren för vad som omfattas av skadeförsäkring eller av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, i den mån sådan försäkring enligt vad ovan sagts är att bedöma såsom skadeförsäkring.

4 mom. Den som måste antagas hava med hänsyn till omfattningen av sina intressen underlåtit att taga skadeförsäkring, äge ej rätt till skadestånd i vidare mån än försäkringsgivaren, om försäkring funnits.

Denna lag träder i kraft den

Förslag

till

Lag om ändring i 6 kap. strafflagen

Härigenom förordnas, att till 6 kap. strafflagen skall fogas en ny paragraf, betecknad 9 §, av följande lydelse.

6 kap.

9 §.

Om begränsning av rätten till skadestånd, när försäkring föreligger eller den skadelidande underlåtit att taga försäkring, är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den

Inledning

Gällande bestämmelser

I *lagen om försäkringsavtal* (FAL) upptagas under rubriken »Om försäkringsfall, som framkallats uppsåtligen eller genom vårdslöshet», följande stadganden:

18 §. Försäkringsgivaren vare fri från ansvarighet gent emot den, som uppsåtligen framkallat försäkringsfallet.

Gäller avtalet annan försäkring än livförsäkring, vare lag samma, där försäkringsfallet framkallats genom grov vårdslöshet.

19 §. Var den, som framkallat försäkringsfallet på sätt i 18 § sägs, i sådan ålder eller i sådant sinnestillstånd som utesluter tillräknelighet för brott, äge vad i nämnda paragraf sägs ej tillämpning.

Lag samma vare, där den handling, som framkallat försäkringsfallet, företagits i syfte att förekomma skada å person eller egendom under sådana omständigheter, att åtgärden kan anses försvarlig.

20 §. Har försäkringsfallet framkallats genom vårdslöshet, som icke kan betecknas såsom grov, vare det utan inverkan å försäkringsgivarens ansvarighet.

Vidare upptager FAL under rubriken »Om försäkringsgivarens regressrätt» följande lagrum:

25 §. Har i följd av skadeförsäkring försäkringsgivaren i ersättning för skada utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde försäkringsgivaren i rätten mot den andre, där denne uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet eller ock enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke.

Belopp, som utgivits i anledning av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, äge försäkringsgivaren ej återkräva av den, som framkallat försäkringsfallet eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd; dock att, där i avtal om olycksfalls- eller sjukförsäkring försäkringsgivaren förbundit sig att för sjukvårdskostnader eller andra utgifter och förluster, som olycksfallet eller sjukdomen medfört, utgiva ersättning med verkliga beloppet av utgifterna eller förlusterna, vad sålunda av försäkringsgivaren utgivits må återkrävas, efter ty i första stycket är stadgat.

Till grund för FAL låg betänkande av den s. k. *obligationsrättskommittén* (SOU 1925:21). I dess förslag hade 25 § samma innehåll som i den sedermera antagna lagen, med den avvikelsen att paragrafen i kommitténs förslag innehöll ett tredje stycke av innehåll, att om försäkringsgivaren förbehållit sig att i vidare mån än förut sagts inträda i den rätt till skadestånd,

som i anledning av försäkringsfallet kunde tillkomma den skadade eller annan, förbehållet ej fick åberopas av försäkringsgivaren.

Kommittén anförde till motivering av paragrafen följande (s. 100 ff):

Om tredje man uppsåtligen eller genom vårdslöshet varit vållande till att en händelse inträffar, som föranleder, att försäkringsgivaren måste utbetala försäkringsbeloppet eller någon del därav, eller om tredje man utan hänsyn till vållande är ersättningsskyldig för förlust, som av sådan händelse orsakas, uppstår fråga, huruvida försäkringsgivaren kan av tredje mannen söka åter vad han sålunda nödgats utgiva. Att i viss utsträckning en sådan regressrätt gent emot tredje man måste tillkomma försäkringsgivaren, är allmänt erkänt. Däremot råda delade meningar om regressrättens natur och omfattning. Enligt en uppfattning äger försäkringsgivaren gent emot tredje man, som framkallat försäkringsfallet, ett självständigt anspråk på ersättning för förlust, som därigenom tillskyndats honom. Sålunda skulle t. ex. den, som anlagt eld i ett hus, varå brandförsäkring finnes, eller vållat en livförsäkrad persons död, icke endast vara skadeståndsskyldig gent emot husets ägare och den dödes efterlevande utan vid sidan härav skulle ett fristående skadeståndsanspråk tillkomma försäkringsgivaren. Enligt en annan uppfattning äger försäkringsgivarens rätt gent emot tredje man icke en sådan självständig karaktär utan härledes från den, till vilken försäkringsbeloppet utbetalas.

För att belysa skillnaden mellan de båda teorierna må nämnas några fall, där en följdriktig tillämpning av den ena eller den andra måste leda till olika resultat. En person, som tagit liv- eller olycksfallsförsäkring, blir dräpt, och försäkringsbeloppet utbetalas till en arvinge, som enligt de i kap. 6 strafflagen givna, i hög grad restriktiva reglerna icke äger något skadeståndsanspråk gent emot dråparen. Någon från arvingen härledd regressrätt mot denne kan försäkringsgivaren tydligen icke åberopa. Med teorien om regressrättens karaktär av självständig skadeståndsfordran skulle det däremot principiellt låta sig väl förena, att försäkringsgivaren av dråparen söker åter vad han på grund av försäkringen utgivit. På personförsäkringens område måste i själva verket de resultat, vartill man kommer vid ett följdriktigt genomförande av vardera teorien, nästan alltid skilja sig från varandra. När fråga är om skadeförsäkring, framträder däremot åtskillnaden mellan teorierna mera sällan i den praktiska tillämpningen. Om emellertid försäkringshavaren exempelvis lämnat sitt samtycke till den åtgärd från tredje mans sida, varigenom försäkringsfallet framkallats, eller avstått från rätten att göra skadeståndsanspråk gällande, kan spörsmålet bliva av praktisk betydelse. Antag att i sammanhang med expropriation av mark för en järnvägs behov ägaren av en invid järnvägen belägen byggnad erhållit gottgörelse för det intrång genom ökning av brandförsäkringspremierna, som beräknades uppkomma till följd av den från järnvägens drift härrörande eldfaran. Om byggnaden antändes genom gnistor från ett förbifarande lokomotiv och vårdslöshet vid järnvägens drift icke föreligger, kan ägaren på grund av vad vid expropriationen förekommit icke göra gällande den rätt till skadestånd, som eljest skulle hava tillkommit honom. En försäkringsgivare, som utbetalt brandskadeersättning för byggnaden, kan icke av järnvägens ägare söka sitt åter under annan förutsättning än att en självständig rätt gent emot denne anses tillkomma försäkringsgivaren. Ett härmed likartat fall kan uppkomma, när någon, som tagit sjöförsäkring å varor, funnit sig i att bortfraktaren genom förbehåll i befraktningsavtalet frikallat sig från den ansvarighet för mottagna varor, som enligt sjölagen åligger honom. Framhållas må slutligen, att om tredje man, som framkallat försäkringsfallet, äger fordran hos den, till vilken försäkringsbeloppet utbetallas,

denna fordran icke kan användas till kvittning mot ett självständigt regressanspråk från försäkringsgivarens sida. Motfordringar hos den, från vilken försäkringsgivaren härleder sin regressrätt, böra däremot kunna kvittningsvis göras gällande.

Att tillerkänna försäkringsgivaren ett självständigt skadeståndsanspråk gent emot tredje man ansåg kommittén icke vara förenligt med de hos oss gällande rättsreglerna på skadeståndsrättens område. De bestämmelser rörande försäkringsgivarens regressrätt, vilka upptagits i 25 § FAL, vila därför på den uppfattningen att försäkringsgivaren icke har någon självständig rätt gent emot tredje man, men att han i vissa fall inträder i den rätt mot tredje man, som kan tillkomma den, till vilken försäkringsbeloppet utbetalas. När det gällde att bedöma i vilka fall dylik regressrätt skulle tillkomma försäkringsgivaren borde man enligt kommittén skilja mellan å ena sidan egentlig skadeförsäkring, där omfattningen av försäkringsgivarens betalningsskyldighet begränsades av den ekonomiska skada försäkringsfallet medfört, och å andra sidan s. k. summaförsäkring, där ett överenskommet försäkringsbelopp utbetalades utan hänsyn till liden skada, något som vore fallet vid livförsäkring och esomoftast vid olycksfalls- och sjukförsäkring.

Beträffande skadeförsäkring uttalades av kommittén följande:

Om ett föremål, varå skadeförsäkring tagits, skadas under sådana omständigheter, att ersättningsskyldighet åligger tredje man, kan försäkringshavaren icke fordra, att skadan skall ersättas av både tredje mannen och försäkringsgivaren. I den mån försäkringshavaren av tredje man uppbär ersättning för den förlust han lidit, i samma mån blir försäkringsgivarens ansvarighet för förlusten nedsatt. Försäkringshavaren är emellertid icke skyldig att först vända sig mot tredje mannen utan kan omedelbart göra anspråk gällande gent emot försäkringsgivaren. Den omständigheten, att försäkringshavaren sålunda utfår ersättning av försäkringsgivaren, bör likväl icke i och för sig föranleda att tredje man blir fri från skyldighet att utgiva skadestånd, utan det ligger nära till hands att låta skadeståndsanspråket övergå å försäkringsgivaren.

Sådan övergång bör otvivelaktigt äga rum i de fall, då enligt lag skadeståndsskyldighet föreligger utan hänsyn till tredje mannens vållande. Såsom exempel på hithörande fall må nämnas den i 5 § av lagen den 12 mars 1886 stadgade skyldigheten för ägare av järnväg att ansvara för skada, som uppkommer genom eld från järnvägståg. Enligt 4 § i lagen den 27 juni 1902 förekommer en liknande ansvarighet för innehavare av elektrisk anläggning. Om hund gör skada å hemdjur, skall enligt lagen den 9 juni 1893 skadan fullt gäldas av hundens ägare. Redaren för ett fartyg häftar enligt 8 § sjölagen med fartyg och frakt för skada, som åstadkommes av befälhavare eller någon av besättningen genom fel eller försummelse i tjänsten. För skada, som i följd av trafik med automobil tillfogas egendom, som icke med automobilen befordras, är automobilens ägare jämlikt 2 § i lagen den 30 juni 1916 i vissa fall ansvarig, ehuru han ej är till skadan vållande. För nu anförda och därmed likartade fall, då tredje man, oaktat han ej varit till skadan vållande, är efter lag skyldig att utgiva skadestånd, gäller enligt första stycket av förevarande paragraf, att försäkringsgivaren alltid inträder i försäkringshavarens rätt mot tredje man.

Utgör det åter en förutsättning för tredje mans skadeståndsskyldighet, att han på något sätt varit vållande till skadan, skall enligt förslaget regressrätt äga rum endast såframt han handlat med uppsåt eller grov vårdslöshet. Till grund för förslagets ståndpunkt i detta hänseende ligga i huvudsak samma skäl, som föranlett kommittén att i 20 § föreslå, att försäkringsgivaren skall vara ansvarig gent emot försäkringshavare, som själv genom allenast ringa vårdslöshet framkallat försäkringsfallet. Praktiska och sociala hänsyn kräva mången gång, att försäkring å ett föremål så till vida bereder tredje man skydd mot följderna av en genom hans ringa vårdslöshet framkallad skada å föremålet, att han, i den mån skadan ersättes av försäkringsgivaren, blir fri från skadeståndsskyldighet. Har exempelvis ett föremål skadats genom brand, som uppkommit därigenom, att någon i ägarens tjänst anställd person gjort sig skyldig till en ringa oförsiktighet, kan man i regel utgå från att ägaren icke framställer något skadeståndsanspråk mot den, som vållat skadan. Den omständigheten, att ägaren tagit brandförsäkring och på grund därav får skadan ersatt av försäkringsgivaren, synes icke böra föranleda någon ändring i den vållandes ställning. Försäkringshavaren kan i dylika fall med fog kräva, att försäkringsgivaren icke för någon regresstalan mot den som vållat skadan. Skulle möjlighet att anställa sådan talan stå öppen, skulle försäkringshavaren mången gång av hänsyn till tredje man avhållas från att göra något anspråk gällande mot försäkringsgivaren. Det kunde ifrågasättas, att, såsom stundom skett i utländsk lagstiftning, från regresstalan undantaga allenast den, som tillhör försäkringshavarens hushåll eller för vars handlingar denne är ansvarig. Denna gräns synes emellertid vara alltför snävt dragen. Över huvud torde en tillfredställande lösning av spörsmålet icke kunna vinnas på annat sätt än genom att, såsom i förslaget skett, genom en tvingande bestämmelse utesluta försäkringsgivaren från regressrätt i varje fall, då tredje man genom ringa vårdslöshet framkallat försäkringsfallet.

Vad härefter angår personförsäkring uttalade kommittén, att de skäl som föranleda, att en försäkringsgivare, när han i följd av skadeförsäkring utgivit ersättning till den som lidit förlust genom försäkringsfallets inträffande inträder i dennes rätt gent emot tredje man, icke ägde giltighet i den mån personförsäkring vore att betrakta såsom summaförsäkring. Härom tillade kommittén:

Då försäkringen här ej avser ersättning för liden skada, bör den som äger rätt till försäkringsbeloppet icke vara förhindrad att jämsides med sitt anspråk mot försäkringsgivaren göra gällande skadeståndskrav mot den som framkallat försäkringsfallet, i den mån icke de i 6 kap. strafflagen givna bestämmelserna läggga hinder i vägen. Härav följer åter att det icke kan bliva tal om att försäkringsgivaren skulle kunna inträda i någons rätt till skadestånd. Han måste alltså, då teorien om självständig skadeståndsfordran lämnas ur räkningen, anses skyldig att slutligen vidkännas utbetalande av den summa han förbundit sig att gälda.

Regressrätt synes emellertid böra erkännas i sådana i avtal om olycksfalls- och sjukförsäkring förekommande fall, då försäkringsgivaren förbundit sig att för sjukvårdskostnader eller andra utgifter och förluster, som ett olycksfall eller en sjukdom medfört, utgiva ersättning med verkliga beloppet av utgifterna eller förlusterna. Här är nämligen i själva verket fråga om skadeförsäkring.

Kommitténs uppfattning att regressrätt i allmänhet icke bör ifrågakomma vid personförsäkring synes stå i överensstämmelse med hos oss rådande rättspraxis.[1]

1 Jfr NJA 1900 s. 395.

Jämväl de tyska, österrikiska och schweiziska lagarna om försäkringsavtal stå i huvudsak på samma ståndpunkt. Däremot göres i det franska förslaget icke någon skillnad i detta avseende mellan skadeförsäkring och annan försäkring.

Enligt vad kommittén framhöll vore det ett särskilt spörsmål huruvida den i förslaget antagna principen att regressrätt ej ägde rum vid personförsäkring borde kunna frångås genom förbehåll i försäkringsavtalet. Härom anfördes:

Vissa olycksfallsförsäkringsbolag hava bland sina försäkringsvillkor intagit den bestämmelsen, att alla försäkringstagarens eller hans rättsinnehavares anspråk på skadestånd av tredje man för inträffat olycksfall övergå å bolaget intill det belopp bolaget på grund av försäkringen utbetalar. Ett sådant förbehåll om regressrätt för belopp, som utgivits i anledning av olycksfallsförsäkring eller annan personförsäkring, kan i tillämpningen leda till resultat, som äro stötande för rättskänslan. Detta framträder särskilt, när utbetalningen äger rum på grund av dödsfall. Av 6 kap. 4 § strafflagen framgår, att den, som vållat annans död, över huvud icke är pliktig att utgiva skadestånd i vidare mån än så vitt make, barn eller adoptivbarn efter den, som blivit dödad, komma att genom dennes frånfälle sakna nödigt underhåll. Är det försäkringsbelopp, som på grund av dödsfallet utbetalats, tillräckligt högt för att bereda de efterlevande sådant understöd eller är deras ekonomiska ställning eljest tryggad, finnes sålunda icke något anspråk gent emot tredje man, vilket kan övergå å försäkringsgivaren. För att ett förbehåll om regressrätt skall kunna komma till tillämpning utgör det, så länge nyssnämnda paragraf kvarstår oförändrad, en förutsättning, att efterlevande make, barn eller adoptivbarn är i behov av understöd i ekonomiskt avseende. En tillämpning av ifrågavarande förbehåll kan därför sägas innebära ett gynnande av den rike på den fattiges bekostnad så till vida som försäkringsgivaren mot samma premie i verkligheten ikläder sig ett större betalningsansvar gent emot den förre än mot den senare. Särskilt orimligt verkar förbehållet i sådana fall, då den dödes bo avträdes till konkurs och de efterlevande äro skyldiga att, ehuru försäkringsbeloppet tillfaller konkursboet, till försäkringsgivaren avträda dem möjligen tillkommande anspråk på nödigt underhåll av tredje man.

För att förekomma dylika misssförhållanden var det enligt kommitténs mening av behovet påkallat att laga verkan frånkändes ett mot regeln i 25 § andra stycket stridande förbehåll om regressrätt i avtal om liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring.

Paragrafen fick sitt slutliga innehåll i den k. prop. (nr 33/1927), varmed förslaget förelades riksdagen. Departementschefen anförde, att han kommit till den uppfattningen, att de i 25 § föreslagna inskränkningarna i avtalsfriheten kunde medföra vissa olägenheter särskilt för sjöförsäkringsbolagen men även inom andra försäkringsgrenar. Vid sådant förhållande och då något missbruk av avtalsfriheten på detta område näppeligen kunde befaras hade han ansett, att ifrågavarande tvingande bestämmelse borde utgå.

Härefter må erinras om 20 § i *lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon* som har följande lydelse:

20 §. I den mån försäkringsgivaren är fri från ansvarighet gent emot försäk-

ringstagaren, äger han att för vad han på grund av försäkringen utgivit till den, som lidit skada, inträda i dennes rätt mot försäkringstagaren.

Belopp, som försäkringsgivaren icke äger sålunda söka åter av försäkringstagaren, må ej heller uttagas av annan, som jämte försäkringstagaren är i egenskap av ägare, brukare eller förare ansvarig för skadan, utan så är att denne gjort sig skyldig till förfarande av sådan beskaffenhet, att, om han hade tagit försäkringen, försäkringsgivaren varit fri från ansvarighet gent emot honom.

Enligt 4 § i lagen äro bland annat staten och kommun undantagna från försäkringsplikt. I följd härav blir icke heller begränsningen av försäkringsgivares regressrätt i 20 § tillämplig till skydd för förare av oförsäkrat fordon, som tillhör eller nyttjas av staten eller kommun.

För statens del finnes emellertid *förordning den 3 maj 1946 med vissa bestämmelser rörande skadeståndsskyldigheten för förare av motorfordon som tillhör eller nyttjas av staten,* vilken innehåller följande:

För skada i följd av trafik med staten tillhörigt motordrivet fordon må staten av fordonets förare utkräva ersättning endast om denne under färden gjort sig skyldig till brott mot 1 § andra stycket eller 4 § lagen den 28 september 1951 om straff för vissa trafikbrott eller om han orsakat skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet eller brukat fordonet utan lov.

Vad föraren av fordonet nödgats utgiva i ersättning för skada som tillfogats annan än staten äge han, där skadan icke uppstått under förhållande som i första stycket sägs, av staten söka åter, i den mån staten är gent emot den skadelidande ansvarig för skadan. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, där fordonet ej var sådant, att lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik är tillämplig, men staten, om så varit förhållandet, skolat gent emot den skadelidande svara för skadan.

— —

Vad ovan stadgas om staten tillhörigt fordon skall ock gälla med avseende å fordon, som innehaves av staten med nyttjanderätt, varmed följer befogenhet att anställa förare å fordonet.

Av intresse är även vad *lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring* stadgar om regressrätt. Bestämmelser härom återfinnas i 51 § som lyder:

51 §. Äger någon rätt till ersättning enligt denna lag, är han ej därav hindrad att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver ersättningen, som till följd av skadan må tillkomma honom.

Vad försäkringsinrättning enligt denna lag utgivit i ersättning för skada äger inrättningen återkräva av den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan eller, där denna uppkommit i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon, enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är vållande till skadan eller ej. På grund av vad i detta stycke sägs skall inrättningen dock äga att återkräva allenast vad den ersättningsberättigade ägt utbekomma av den skadeståndsskyldige.

I den k. prop. (nr 60/1954), varigenom förslag till lag om yrkesskadeförsäkring förelades riksdagen anförde *departementschefen* (s. 252 ff):

Förhållandet mellan skadestånd och försäkring är en mycket omdiskuterad och invecklad fråga, som torde komma att upptagas till behandling under arbetet

på en reformering av skadeståndsrätten. Under sådana omständigheter är det angeläget att på det begränsade område, det nu gäller, undvika sådana lösningar, som kan verka prejudicerande. Ur denna synpunkt kan det ifrågasättas, om inte de nuvarande bestämmelserna i OL[2] om skadestånd och regress borde överföras till den nya lagen utan någon ändring i sak. Det skulle emellertid betyda, att olika regler i dessa avseenden komme att gälla inom yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen, vilket knappast kan anses rationellt sedan de båda försäkringarna samordnats. Jag kommer därför att i det följande föreslå en för den samordnade försäkringen enhetlig reglering av hithörande frågor. Innan jag lämnar en redogörelse för de lösningar, jag stannat för, vill jag emellertid starkt betona, att de är avsedda som ett provisorium i avbidan på det resultat, vartill utredningen rörande skadeståndsrättens framtida gestaltning kan komma, och att de därför inte i något avseende bör anses som bindande för reformarbetet inom skadeståndsrätten.

I 12 § 1 st. OL föreskrives, att den, som äger rätt till ersättning enligt OL, inte därav är hindrad att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver ersättningen, som i följd av olycksfallet må tillkomma honom enligt allmän lag eller särskild författning. Av stadgandet, som avser såväl obligatorisk som frivillig försäkring, följer, att avdrag från skadeståndet skall ske med vad försäkringen utgivit till den skadeståndsberättigade. Om denne själv medverkat till skadan och skadeståndet till följd härav jämkas, avdrages emellertid endast så stor del av försäkringsersättningen, som svarar mot graden av den skadeståndsskyldiges vållande. Antag t. ex. att A genom B:s vållande tillfogats en skada, som gjort att A gått förlustig en dagsförtjänst å 12 kr., och att A på grund av skadan äger uppbära sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen med 9 kr. Om A befinnes själv ha medverkat till skadan t. ex. med $^1/_3$, skall skadeståndet jämkas till $^2/_3$ av vad som eljest skolat utgå, d. v. s. till 8 kr., och avdrag ske med $^2/_3$ av sjukpenningen eller med 6 kr. Resultatet blir alltså, att A utöver sin sjukpenning från försäkringen, 9 kr., äger uppbära skadestånd av B med 2 kr. Därjämte är B på grund av regressreglerna, till vilka jag strax återkommer, skyldig att till försäkringsinrättningen utgiva $^2/_3$ av sjukpenningen eller 6 kr. Omfattningen av B:s skadeståndsskyldighet påverkas alltså inte av att A är försäkrad, medan försäkringen för A:s vidkommande medför den fördelen att han undgår att till fullo drabbas av de konsekvenser, som han på grund av sin medverkan till skadan i och för sig förskyllt.

Ett mot 12 § 1 st. OL svarande stadgande återfinnes i 107 § 2 st. SFL[3], som föreskriver skyldighet för den, som äger rätt till skadestånd i anledning av sjukdomsfall, att från skadeståndet avräkna vad han på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen uppburit eller ägt uppbära från allmän sjukkassa. Motsvarande avräkningsskyldighet är inte föreskriven beträffande den frivilliga försäkringen.

Efter den omkonstruktion av sjukförsäkringen, som beslutats i år, synes tillräckliga skäl inte föreligga att i fråga om avdragsskyldigheten bibehålla den skillnad, som i SFL göres mellan obligatorisk och frivillig försäkring. Det skulle nämligen betyda, att den som blir obligatoriskt försäkrad för tilläggssjukpenning skulle sättas i sämre ställning än den, som själv försäkrat sig för tilläggssjukpenning; den förre skulle från eventuellt skadestånd vara skyldig att avräkna såväl grundsjukpenningen som tilläggssjukpenningen medan den senare endast skulle få vidkännas avdrag för grundsjukpenningen. Stadgandet i 107 § 2 st. SFL, som tillkom då den obligatoriska sjukpenningförsäkringen var avsedd att omfatta endast en för

2 Lagen om försäkring för olycksfall i arbete.
3 Lagen om allmän sjukförsäkring.

alla lika grundsjukpenning, synes därför böra ändras så att det kommer att avse jämväl frivillig försäkring.

Vad härefter angår regressfrågan, tillerkänner OL (12 § 2 st.) försäkringsinrättningarna en i princip oinskränkt rätt att återkräva utgiven ersättning av den, som är skadeståndsskyldig. Ett viktigt undantag från denna regel göres dock såtillvida, att regressrätt inte föreligger mot arbetsgivaren med mindre han uppsåtligen förorsakat skadan; denna inskränkning är motiverad därav, att arbetsgivaren bestrider kostnaderna för försäkringen. En helt annan ståndpunkt till regressfrågan intar SFL, som i 107 § 1 st. stadgar förbud för sjukkassorna att av den, som är skyldig att gälda skadestånd till försäkrad, återkräva sina utgifter för utgiven sjukhjälp.

Till följd av samordningen kommer sjukkassorna att få övertaga regleringen av praktiskt taget alla yrkesskador, de kortvariga helt och hållet och de långvariga under samordningstiden. Att inom sjukförsäkringen ha olika regressregler för yrkesskador och andra skador skulle i hög grad minska de fördelar man velat vinna genom samordningen och bör därför inte komma i fråga. Inte heller skulle det vara tillfredsställande att för yrkesskadornas vidkommande tillämpa skilda regressregler i fråga om ersättning som utgives från sjukkassa och ersättning som utgives från riksförsäkringsanstalten eller därmed jämförligt bolag; denna lösning kan därför inte rekommenderas. En utväg vore givetvis att helt avskaffa regressrätten även inom yrkesskadeförsäkringen men en sådan åtgärd skulle måhända få konsekvenser som inte kan överblickas i det sammanhang det här gäller. Det återstår därför enligt min mening ingen annan utväg än att söka åstadkomma likartade regressregler för sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, utformade på sådant sätt att de utan större svårigheter kan tillämpas inom båda försäkringarna.

Såsom nyss nämnts är det regressansvar, som är föreskrivet i OL, mindre omfattande för arbetsgivaren än för andra. Mot arbetsgivaren föreligger sålunda regressrätt endast om han uppsåtligen förorsakat skadan, under det att andra än arbetsgivaren är regresspliktiga inte blott vid uppsåt utan även vid vårdslöshet — vare sig denna kan betecknas som grov eller ej — och vid s. k. strikt skadeståndsansvar. Den skillnad, som sålunda göres mellan arbetsgivaren och andra, har givit upphov till en del ganska komplicerade rättsfrågor. Med hänsyn härtill och då enligt min mening anledning saknas att beträffande vanliga sjukdomar stadga mindre regressansvar för arbetsgivaren än för andra, anser jag, att den nya lagstiftningen bör utformas så, att regressansvaret blir lika för alla. För att nå detta resultat måste man något vidga arbetsgivarens regressansvar vid yrkesskador och i motsvarande mån inskränka regressansvaret för andra. Vid de avvägningsproblem, som härvid uppkommer, anmäler sig en rad skilda synpunkter, som alla kräver beaktande. Bl. a. bör tillses, att lagstiftningen ej leder till alltför stora administrativa svårigheter eller till godtycklighet i tillämpningen: härvid är särskilt att märka att sjukkassorna åtminstone i regel inte kommer att ha tillgång till juridiskt skolad personal. Även regressrättens ekonomiska betydelse för sjuk- och yrkesskadeförsäkringen bör givetvis beaktas vid reglernas utformning; i sistnämnda hänseende vill jag peka på att den ojämförligt största delen av de nuvarande regressinkomsterna hänför sig till skador, som uppkommit i samband med trafik med motorfordon. Efter att ha övervägt olika lösningar har jag i nuvarande läge stannat för att föreslå regressrätt mot envar, som uppsåtligen eller av grov vårdslöshet orsakat skadan eller — när skadan uppkommit vid trafik med motorfordon som avses i trafikförsäkringslagen — enligt lag är skadeståndsskyldig oavsett om han vållat skadan eller ej. Departementsförslaget har utformats i enlighet härmed.

Enligt 5 § i lagen äger Kungl. Maj:t från försäkringen undantaga arbets-

tagare som äro anställda hos staten eller kommun och som på grund härav tillförsäkrats ersättningar vid yrkesskada vilka finnas väsentligen motsvara försäkringsförmånerna. Kungl. Maj:t äger också eljest enligt samma paragraf ge från lagen avvikande föreskrifter.

När undantag från försäkringen medgives, kommer skadevållare ej i åtnjutande av det skydd mot regress som lagen eljest avser att erbjuda, med mindre särskild föreskrift därom meddelas.

Regressbestämmelserna i 107 § *lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring* ändrades i samband med genomförandet av lagen om yrkesskadeförsäkring och äro nu likalydande med 51 § i sistnämnda lag. Någon motsvarighet till 5 § i lagen om yrkesskadeförsäkring finns ej i lagen om allmän sjukförsäkring.

Tillämpningen av 25 § FAL, särskilt med hänsyn till försäkringsbolagens praxis och till praxis inom socialförsäkringen

Första stycket i 25 § FAL

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen är regeln i 25 § första stycket dispositiv. Under den första tiden efter lagens ikraftträdande torde det också ha varit allmänt förekommande, att den legala ordningen frångicks genom bestämmelser i försäkringsavtalen. Från försäkringsgivarnas sida har uppgivits, att detta numera är mindre vanligt och att anstalterna i regel icke heller begagna sig av den möjlighet att frångå den legala ordningen som anses stå dem till buds genom att försäkringstagaren på dem överlåter skadeståndsrätten.

Försäkringsbolagen har också ingått vissa regressöverenskommelser. Mellan brand-, glas-, maskin-, resgods- och vattenledningsskadeförsäkringsbolagen, å ena, samt ansvarsförsäkringsbolagen, å andra sidan, gäller sålunda en överenskommelse att de förstnämnda bolagen icke skola göra regress gällande mot en ansvarsförsäkrad person eller mot ansvarsförsäkringsbolag för belopp understigande 1 000 kronor och i fråga om belopp därutöver endast enligt reglerna i 25 § första stycket försäkringsavtalslagen. Inom bilförsäkringen gäller en särskild s. k. kollisionsöverenskommelse. Denna går ut på att, om en vagnskadeförsäkrad bil kolliderar med en annan bil, får vagnskadeförsäkraren — oavsett vem som bär skulden till kollisionen — av den andra bilens trafikförsäkring hälften av skadans belopp, där detta icke överstiger 2 000 kronor. Skulle skadan överstiga 2 000 kronor, får vagnskadeförsäkraren utan vidare 1 000 kronor, under det att vad som överstiger 2 000 kronor regleras med tillämpning av skadeståndsreglerna.

Beträffande tillämpningen av regressreglerna utanför området för dessa

särskilda regressöverenskommelser visar en nyligen utförd undersökning[4] att regress med utnyttjande av den allmänna skadeståndsrättens regler sker helt affärsmässigt. Bolagen fästa sålunda stor vikt vid att deras goodwill i försäljningsarbetet icke skadas genom uppseendeväckande eller irriterande regressåtgärder. Av betydelse för bolagens ställningstagande är även kostnadsfrågan, eftersom regresser angående smärre belopp eller mot betalningssvaga personer anses medföra kostnader, som icke stå i proportion till inkomst som kan ernås. Dock torde dessa synpunkter icke anses hindra att regresstalan föres i åklagarmål. Försäkringsbolagen anse det nämligen i viss utsträckning vara önskvärt att för myndigheter och allmänhet understryka, att bolagen icke stå likgiltiga inför brottsligheten i samhället.

Dessa synpunkter medföra, att regress främst förekommer inom sjö-, luft- och transportförsäkring. I övrigt synas regresserna huvudsakligen hänföra sig till några särskilda ansvarssituationer, där bilansvaret, spårvägs och järnvägs ansvarighet samt kronans ansvarighet i övrigt är framträdande. Syftet är här ofta att bestämma fördelningen av skadan mellan flera för densamma ansvariga. Därutöver utövas regress endast i ringa utsträckning, framför allt mycket sällan mot privatpersoner. Inom sådana försäkringsgrenar, där försäkringsgivarens prestation går ut på att garantera att en person fullgör eller underlåter något, anses det emellertid vara för försäkringen konstitutivt, att bolaget kan inträda i garantihavarens rätt mot den försumlige.

Andra stycket i 25 § FAL

Regress i anledning av vad som i form av dagsersättning eller invaliditetsersättning utbetalats från *privat olycksfallsförsäkring* utövas icke. I den mån möjlighet föreligger att genom avtal eller överlåtelse från den skadelidandes sida av skadeståndsanspråket avvika från den legala ordningen i 25 § andra stycket försäkringsavtalslagen, utnyttjas den icke.

Socialförsäkringen

Regressrätten enligt *lagen om yrkesskadeförsäkring* regleras av 51 § andra stycket i lagen.[5] Motsvarande bestämmelser i 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete funnos intagna i 12 § andra stycket nämnda lag. För den praxis som socialförsäkringsbolagen (de bolag, som vid sidan av riksförsäkringsanstalten bedriva yrkesskadeförsäkring) tillämpat vid utövande av regressrätt enligt 1916 års olycksfallsförsäkringslag (liksom beträffande riksförsäkringsanstaltens praxis) finns en utförlig redogörelse i Social-

4 Hellner, Om försäkringsbolagens utövande av regressrätt, i Skadeståndsrättsliga spörsmål, Försäkringsjuridiska föreningens publikationer nr 10, 1953, s. 31 ff.

5 Se ovan s. 14.

vårdskommitténs betänkande nr XIX: Utredning och förslag angående yrkesskadeförsäkringslag m. m. (SOU 1951:25) s. 309 ff.

Genom tillkomsten av 1954 års yrkesskadeförsäkringslag utvidgades å ena sidan regressrätten i det att arbetsgivarens särställning i regresshänseende upphörde. Å andra sidan inskränktes regressrätten genom att i lagen stadgades, att försäkringsinrättningen skulle äga återkräva utgiven ersättning allenast av »den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan eller, där denna uppkommit i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon, enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd, evad han är vållande till skadan eller ej».

Beträffande socialförsäkringsbolagens praxis vid tillämpning av regressbestämmelserna i 51 § andra stycket yrkesskadeförsäkringslagen må till en början nämnas, att endast något enstaka fall torde ha förekommit, där man kunnat visa att skadan uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållats av annan person. Vad åter angår regress i fall, då skadan uppkommit till följd av trafik med motorfordon, torde kunna sägas, att regressmöjligheterna utnyttjas så långt möjligt, dock med den inskränkningen, att om det belopp, som beräknas kunna återvinnas, är alltför ringa i förhållande till det administrativa arbetet med ärendet, bolagen ofta avskriva regressfrågan. Att ange något minsta belopp i detta hänseende är icke möjligt. Om skadefallet redan tidigare prövats av vederbörande trafikförsäkringsanstalt och skadeståndsfrågan klarlagts, är kravet och dess effektuering endast en expeditionell åtgärd. I dylika fall kan därför regressrätten utövas även om kravet gäller allenast ett eller annat tiotal kronor. Om trafikförsäkringsanstalten däremot icke mottagit skadeanmälan och icke behandlat fallet, skulle ett regresskrav medföra förhållandevis omfattande åtgärder (infordran av anmälan, prövning av fallet, utredningar o. s. v.). I dylik händelse kan socialförsäkringsbolaget avstå från regresskrav, även om det gäller större belopp. Särskilt gäller detta givetvis, om möjligheten till positiv effekt av kravet är tveksam med hänsyn till omständigheterna i fallet.

Beträffande den ekonomiska betydelsen för socialförsäkringsbolagen av regressrättens utnyttjande må nämnas, att under de sista år, då den gamla olycksfallsförsäkringslagen gällde (t. o. m. 1954), socialförsäkringsbolagen tillhopa genom regresserna tillfördes mellan 1 ½ och 2 milj. kronor per år. Till jämförelse kan anges, att bolagens sammanlagda premieinkomst under dessa år uppgick till omkring 70 milj. kronor per år.

Efter tillkomsten av den nya yrkesskadeförsäkringslagen uppgår socialförsäkringsbolagens samlade premieinkomst till något över 50 milj. kronor per år. Det är ännu för tidigt att ange, vilka belopp bolagen årligen kunna förväntas återvinna genom utövandet av regressrätten. Dock torde i proportion till premierna någon reduktion av de årligen återvunna beloppen icke behöva befaras. Visserligen har regressrätten genom den nya yrkes-

skadeförsäkringslagen inskränkts. Yrkesskadeförsäkringen är emellertid i högre grad än den gamla olycksfallsförsäkringen en försäkring för svåra skador (invaliditets- och dödsfall). Den omständigheten att de svårartade skadorna dominera inom trafikförsäkringen torde motverka den inskränkning i regressrätten som gjorts. Vad nu sagts — och även hittillsvarande erfarenhet — talar för att de regressvis återvunna beloppen för socialförsäkringsbolagens del i fortsättningen kunna beräknas uppgå till inemot 1 ½ milj. kronor per år. Riksförsäkringsanstaltens samlade premieinkomst är i stort sett lika stor som socialförsäkringsbolagens tillhopa. Det belopp anstalten årligen tillförts genom utövande av regressrätten torde ävenledes vara av ungefär samma storleksordning som socialförsäkringsbolagens.

Regressrätten inom *sjukförsäkringen* (försäkring som meddelas av allmän sjukkassa) får liksom inom yrkesskadeförsäkringen praktisk betydelse endast i förhållande till trafikförsäkringen. Även här spelar regressrätten ur ekonomisk synpunkt en icke obetydlig roll. Det uppgavs sålunda i k. prop. nr 33/1954 (s. 252), att det årliga belopp som den obligatoriska sjukförsäkringen återvunne från trafikförsäkringen kunde uppskattas till omkring 10 milj. kr., därvid skador både i och utom arbetet medtagits. Erfarenheterna ha dock visat, att det återvunna beloppet blivit åtskilligt lägre. Regressmöjligheterna torde utnyttjas åtminstone i den mån det anses lönsamt.

Översikt av svensk rättspraxis

Enligt 25 § första stycket FAL äger försäkringsgivaren utan begränsning utöva regressrätt mot den som genom grov vårdslöshet vållat skadan. Uttrycket »grov vårdslöshet» har varit föremål för uttolkning i en rad domar (se bl. a. NJA 1942 s. 11, 1943 s. 431 II, 1945 s. 322 I och II samt 1946 s. 148 och 185 ävensom Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling 1947 s. 261). Av rättspraxis framgår, att domstolarna ställa stora krav för att antaga att grov vårdslöshet förekommit. Icke minst gäller detta i fråga om vållande till brandskada. (Som exempel må nämnas att upptinande av ett fruset vattenledningsrör med blåslampa i ett ladugårdsutrymme under höskullen av en enhällig HD ansetts icke utgöra grovt vårdslöst beteende; NJA 1942 s. 11.)

Regressrätt enligt 25 § första stycket tillkommer vidare försäkringsgivaren mot den som enligt lag är skadeståndsskyldig evad han är till skadan vållande eller icke. Uttrycket »enligt lag» har därvid ansetts omfatta även oskrivna rättsregler (se t. ex. NJA 1946 s. 734 II; jfr NJA 1945 s. 322).

Uttrycket »evad han är till skadan vållande eller icke» har ansetts syfta icke endast på fall av rent objektivt ansvar utan även på det s. k. presumtionsansvaret enligt lagen om ansvarighet för skada i följd av automobil-

trafik (se t. ex. NJA 1929 s. 514, 1931 s. 514 och 1946 s. 185; jfr även 1943 s. 431).

Frågan huruvida uttrycket »evad han är till skadan vållande eller icke» skall anses inbegripa även fall där en arbetsgivare (utan eget vållande) är skadeståndsskyldig i anledning av en anställds vållande har varit föremål för delade meningar. Spörsmålet har några gånger kommit under HD:s prövning (se NJA 1945 s. 322 I och II samt 1946 s. 148). HD har intagit den ståndpunkten, att skadeståndsskyldighet på grund av annans vållande icke i och för sig medför regressansvar. För att dylikt ansvar skall kunna åläggas fordras att den skyldige genom grov vårdslöshet vållat skadan. HD torde därvidlag icke ha avsett att göra skillnad mellan en »självständig driftsledning» och en lägre »arbetsledning» (jfr TfR 1947 s. 478 f).

Stadgandet i 25 § första stycket avser även skadeståndsskyldighet i kontraktsförhållanden (se t. ex. NJA 1942 s. 11 och 1951 s. 365). — Även ansvarighetsförsäkrares regressrätt omfattas av första stycket (jfr NJA 1936 s. 608).

Vad därefter angår 25 § andra stycket försäkringsavtalslagen äger försäkringsgivaren, vid de former av summaförsäkring som där avses, icke ens gentemot den som genom grov vårdslöshet vållat skadan och därigenom framkallat försäkringsfallet utöva regressrätt. Det synes ovisst, i vad mån försäkringsgivaren kan genom förbehåll vid summaförsäkring tillförsäkra sig regressrätt mot den ansvarige (se NJA 1931 s. 390).

I detta sammanhang må även erinras om en serie rättsfall om arbetsgivares regressrätt. En arbetsgivare, som i anledning av skadefall blivit skyldig att utgiva sjuk- eller pensionsförmåner till den skadade anställde, inträder i dennes skadeståndsrätt mot den som är ansvarig för skadan (NJA 1934 s. 355, 1950 s. 650 och 1955 s. 676). Enligt svensk praxis tillkommer denna regressrätt honom, även om han icke anlitat vikarie och alltså icke gjort någon direkt förlust genom den skadades bortovaro (NJA 1936 s. 593).

I fråga om arbetsgivares regressanspråk för vad han utgivit till efterlevande efter en hos honom anställd person som dödats har i rättspraxis antagits, att enär efterlevandes rätt till livränta m. m. från arbetsgivaren skall beaktas vid prövning huruvida efterlevande har behov av underhåll enligt 6 kap. 4 § strafflagen, någon regressrätt ej kan komma i fråga för livräntan (NJA 1931 s. 723 och 1938 s. 635[6]). — Riksförsäkringsanstalten eller annan anstalt som utbetalat livränta till efterlevande enligt 51 § yrkesskadeförsäkringslagen har däremot regressrätt, som dock ej överstiger vad som kunnat utdömas enligt 6 kap. 4 § strafflagen.

Sedan från den obligatoriska olycksfallsförsäkringen (yrkesskadeförsäkringen) eller av en arbetsgivare utbetalats viss ersättning i anledning av

6 Jfr dock Hellner s. 38. Dennes antagande om innebörden av rättsfallen leder till orimliga resultat.

skada som drabbat den anställde, återstår ofta viss skada som icke erhållit täckning. Om det då finns någon i anledning av skadan skadeståndsskyldig, uppkommer frågan, om försäkringen (arbetsgivaren) för sin regressrätt äger konkurrera om betalning på lika fot med den skadelidande eller om denne skall ha företräde. Denna fråga har varit föremål för bedömande i några rättsfall, där kraven riktats mot trafikförsäkring eller vanlig ansvarighetsförsäkring (båda häfta med begränsade belopp). I dessa rättsfall (NJA 1936 s. 241, 1946 s. 545, 1950 s. 323 och 1955 s. 676 I och II) har den anställde tillerkänts företräde.

Enligt 51 § yrkesskadeförsäkringslagen (och dess motsvarighet i äldre lag, 12 § lagen om försäkring för olycksfall i arbete) skall från skadestånd som tillkommer en genom olycksfall i arbete skadad person avräknas vad som utgivits från yrkesskadeförsäkringen (olycksfallsförsäkringen). Det kan emellertid tänkas, att skadeståndet på grund av den skadades medvållande skall jämkas, medan ersättningen från yrkesskadeförsäkringen på grund av dess speciella medverkansregler utgår med ojämkat belopp. Enligt stadgad praxis skall i sådant fall försäkringsersättningen ej i sin helhet avräknas från det jämkade skadeståndet utan allenast till så stor procentuell del som motsvarar den utdömda andelen av skadans belopp. Den skadelidande och försäkringsinrättningen få på sådant sätt i lika mån vidkännas reduktion av sina anspråk (se t. ex. NJA 1931 s. 601, 1935 s. 118, 1937 s. 282).

Rättsläget i de nordiska grannländerna

Danmark

I den danska försäkringsavtalslagen av den 15 april 1930 lyder § 25 sålunda:

Er nogen overfor den sikrede erstatningspligtig for en av forsikringen omfattet begivenhed, inträder selskabet i det omfang, i hvilket det har betalt erstatning til den sikrede, i dennes ret mot den erstatningspligtige. Hvis trediemand har forvoldt skaden ved en uagtsomhed, der ikke kan betegnes som grov, eller hviler hans ansvar udelukkende paa regelen i Christian den Femtes Danske Lov 3die Bog, 19de Kap., Art. 2, for Færøernes vedkommende samme Konges Norske Lov 3die Bog, 21de Kap., Art. 2, kan skadevolderens erstatningspligt nedsættes eller efter omstændighederne helt bortfalde.

Ved livs-, ulykkes- og sygeforsikring har selskabet intet krav mod den, der har fremkaldt forsikringsbegivenheden. At den sikrede har modtaget erstatning af selskabet eller af skadevolderen, paavirker ved disse forsikringer ikke hans krav henholdsvis mod skadevolderen eller mod selskabet. Bestemmelserne i 1ste stykke finder dog anvendelse ved ulykkes- og sygeforsikring, for saa vidt forsikringsydelsen har karakteren af en virkelig skadeserstatning.

Selskabet kan ikke forbeholde sig ret til at indtræde i sikredes ret mod trediemand i videre utstrækning end ovenfor hjemlet.

Försäkringsgivarens regressrätt mot skadevållare kan alltså jämkas eller helt bortfalla, när oaktsamheten icke är grov. Samma jämkningsmöjlighet

föreligger, om skadeståndsskyldigheten vilar på husbondeansvaret enligt DL 3-19-2. Är regressrätten på sätt nu sagts inskränkt, gäller motsvarande begränsning beträffande den skadelidandes rätt till skadestånd av skadevållaren. Däremot råder oinskränkt regressrätt i förhållande till den som på grund av lag eller enligt rättspraxis bär strikt ansvar och även gentemot den som bär principalansvar grundat på annan lagregel än DL 3-19-2, t. ex. § 8 i sjölagen. Bestämmelserna äro tvingande och kunna alltså ej åsidosättas genom försäkringsavtalet.

Av stort intresse är den domstolspraxis som utbildat sig i Danmark. Denna praxis är relativt omfattande. Huvuddragen i densamma synas vara följande.

Att försäkringsgivaren vid *skadeförsäkring* inträder i den skadelidandes rätt mot den som är skadeståndsskyldig innebär, att försäkringsgivaren får ett härlett, icke ett självständigt anspråk. Försäkringsgivaren har alltså icke större rätt mot den skadeståndsskyldige än den skadelidande haft. En följd av att kravet räknas som härlett är, att försäkringsgivaren inträder i panträtt eller förmånsrätt som tillkom den skadelidande, liksom att kravet är underkastat samma regler om förfallotid och preskription som före inträdet. Det torde emellertid undantagsvis kunna förekomma, att försäkringsgivarens regresskrav anses som icke härlett från försäkringshavaren; detta torde vara fallet exempelvis när brandförsäkringshavaren och tredje man i maskopi anlagt eld i den försäkrade fastigheten.

Lagen lämnar möjlighet till nedsättning eller helt bortfall av försäkringsgivarens regressanspråk i två situationer, nämligen dels när ansvaret grundas på den allmänna culparegeln och oaktsamheten icke kan betecknas som grov och dels när ansvarigheten vilar uteslutande på regeln i Dansk Lov 3-19-2, som reglerar det s. k. husbondeansvaret eller principalansvaret (arbetsgivares ansvar för anställds vållande). Nyare rättspraxis synes i fråga om den förstnämnda gruppen av fall gå i den riktningen att vikt företrädesvis lägges på skuldgraden, så att regressplikt pålägges först när oaktsamheten är ganska betydande (även om den i och för sig icke behöver vara att anse som grov). Stor hänsyn tages dock till de omständigheter, under vilka oaktsamheten ådagalagts. Därvid har bland annat uttalats, att frågan, huruvida regressrätt skulle tillkomma försäkringsgivaren eller ej, borde avgöras med beaktande av försäkringsmässiga hänsyn. Vid arbete med farliga ting eller vid utnyttjande av anordningar, som medföra fara för andra, ställas särskilda krav på aktsamheten. Detsamma gäller om uppträdande i trafiken. När det gäller fullgörande av kontraktsmässig skyldighet — § 25 FAL är tillämplig även i fråga om avtalsförpliktelser — kräver man, att den förpliktade handlar med den sakkunskap, som avtalet förutsätter; regressrätt ges alltså gentemot den som brustit i sådan skyldighet. Med en dansk term talar man här ibland om »kunstfejl». Sådant fel föreligger exempelvis när en veterinär genom oriktig behandling skadat

kreatur som han haft under sin vård. Särskilt synes ifrågavarande synpunkt göra sig gällande i transport-, reparations- och depositionsförhållanden. I fråga om reparationsarbete har man gått ännu längre. För skador under avhämtning av motorfordon till reparation eller avlämning efter utförd reparation, liksom för skador under provtur med reparerat motorfordon har reparatören ansetts regresspliktig, trots att det här icke varit fråga om »kunstfejl». — Men även utanför kontraktsförhållanden visa domstolarna viss obenägenhet att låta ansvarigheten falla bort, när skadevållaren brustit i vad som kan kallas fackmannamässigt uppträdande.

När skadeståndsskyldigheten vilar på DL 3-19-2, synes rättspraxis numera som övervägande huvudregel tillämpa att den ansvarige helt fritages från regressplikt. Detta gäller även när ansvaret åvilar staten eller kommun med direkt tillämpning av sagda lagrum och får möjligen också antagas gälla, när staten eller kommun svarar för tjänstemans vållande på grund av analogisk tillämpning av DL 3-19-2.[7] Det måste emellertid understrykas, att vad nu sagts är tillämpligt endast när situationen föreligger ren. Har principalen själv gjort sig skyldig till culpa, t. ex. in eligendo eller instruendo, blir regressansvaret att bedöma efter de ovan beträffande egen culpa angivna reglerna.

Efter ordalagen i § 25 första stycket är huvudregeln, att regresskravet nedsättes, medan fullständigt bortfall av ansvaret synes tänkt som en subsidiär företeelse. Enligt nyare rättspraxis har det blivit regel, att ansvaret helt bortfaller när § 25 första stycket andra punkten kommer till användning.

I de situationer som icke falla under regeln i § 25 första stycket har försäkringsgivaren möjlighet att göra regressrätt gällande utan inskränkning. Detta är t. ex. fallet, när skadan vållats uppsåtligen eller av grov oaktsamhet eller när ansvarigheten icke vilar på den allmänna culparegeln eller på DL 3-19-2 utan på speciella stadganden, t. ex. motorlovens § 38 eller sølovens § 8. Regressrätt utan begränsning föreligger i enlighet härmed vidare t. ex. när ansvaret grundar sig på lov 11 mars 1921 om erstatningsansvar ved jernbanedrift, lov 6 augusti 1937 om luftfart §§ 36—38, lovbekendtgørelse 30 juli 1949 om elektriske starkstrømsanlæg §§ 6—8 eller på hundeloven.

Det har med stöd av motiven till den danska försäkringsavtalslagen i några äldre domar antagits, att § 25 första stycket andra punkten i lagen kan begagnas för att nedsätta ansvaret med hänsyn till skadevållarens ekonomiska förhållanden. Har denne tecknat ansvarighetsförsäkring, saknas dock anledning att av nu angivet skäl jämka ansvarigheten. Det torde stämma med en tämligen utbredd uppfattning i Danmark, att frivillig ansvarighetsförsäkring icke i övrigt bör tillåtas inverka på frågan huruvida regressrätt skall medgivas eller ej. Emellertid föreligger från senare

7 Jfr Wagn Paulsen i UfR 1957 B s. 55.

tid en dom av højesteret (UfR 1953 s. 526), enligt vilken regressrätt medgavs (till förmån för ansvarighetsförsäkringsgivare) trots att skadeståndsansvarigheten vilade endast på DL 3-19-2; därvid nämndes att den skadeståndsskyldige hade ansvarighetsförsäkring (jfr not 22).

Vid *summaförsäkring* (§ 25 andra stycket FAL) har försäkringsgivaren icke regressrätt. Till summaförsäkring hänföres — förutom livförsäkring — även olycksfallsförsäkring såvitt angår invaliditets- och efterlevandeersättning samt sjukpenningersättning. En konsekvens av att regressrätten uteslutes är, att den skadelidande har rätt att kumulera skadestånd och försäkringsersättning i dessa fall.

Av intresse i detta sammanhang är slutligen den parallell som arbetsgivares regressrätt för utbetald sjuklön och invalidpension utgör. Enligt stadig dansk rättspraxis inträder arbetsgivaren för utbetald sjuklön i den anställdes skadeståndsrätt mot den skadeståndsskyldige, under förutsättning att arbetsgivaren lidit förlust genom den skada som åsamkats den anställde. Som ett typiskt exempel kan anföras, att en arbetsgivare äger mot skadevållaren utöva regressrätt för utbetald sjuklön, när arbetsgivaren måst anställa vikarie för den skadade men icke eljest. På motsvarande sätt har arbetsgivaren regressrätt för ökning av pensionsbördan.[8]

Norge

Den norska försäkringsavtalslagen av den 6 juni 1930 stadgar i § 25 följande:

Kan den sikrede forlange at tredjeman erstatter skaden, inntrer selskapet i den utstrekning det har betalt erstatning til den sikrede, i hans rett mot tredjemann. Har tredjemann voldt skaden ved en uaktsomhet som ikke er grov, eller hviler hans ansvar utelukkende på bestemmelsen i Norske Lov 3-21-2, kan retten, når skaden ikke er voldt under utøvelse av næring eller bedrift, nedsette hans ansvar overfor selskapet eller helt la det bortfalle.

I livsforsikring, ulykkesforsikring og sykeforsikring inntrer selskapet ikke i den sikredes rett mot tredjemann. I ulykkesforsikring og i sykeforsikring gjelder dog det som er bestemt i første ledd, hvis det beløp selskapet skal betale, har preg av en virkelig skadeerstatning. Hvis selskapet ikke inntrer i retten mot tredjemann, tas ikke det beløp selskapet betaler den sikrede, i betraktning ved fastsettelsen av den erstatning tredjemann skal betale til ham.

Selskapet kan ikke forbeholde sig rett til i videre utstrekning enn her er sagt, å inntre i den sikredes rett mot tredjemann.

Liksom i Danmark kan alltså regressrätten nedsättas eller helt bortfalla, när oaktsamheten icke är grov eller när skadeståndsskyldigheten vilar enbart på lagens bestämmelser om husbondeansvar (NL 3-21-2). En viktig modifikation är dock, att regressansvaret icke må jämkas eller bortfalla,

8 Se i övrigt om den skadelidandes ställning vid summaförsäkring Ussing, Nordisk lovgivning om erstatningsansvar, 1950, s. 22.

när skadan uppstått under utövning av näring eller »bedrift». Regeln är tvingande men gäller, i motsats till den danska bestämmelsen, icke i förhållandet mellan den skadelidande själv och skadevållaren. Den som led skadan kan alltså, om han icke utnyttjar försäkringen, rikta krav mot skadevållaren enligt vanliga skadeståndsregler.

I Norge synes regress från försäkringsanstalterna vid skadeförsäkring utövas mycket sparsamt. Rättsfallen äro få. I linje med denna tendens ligger att mellan försäkringsanstalterna träffats en regressöverenskommelse, innebärande att sakförsäkring överhuvud icke utövar regress mot ansvarighetsförsäkring.

Från 1935 föreligger en høyesterettsdom[9], enligt vilken ett trafikförsäkringsbolag tillerkändes regressrätt gentemot bilförare (samt annan person), vilken ansågs genom vårdslöshet, som dock icke var grov, ha vållat skadan. Rättsfallet omnämnes här särskilt av den anledningen, att återbetalningsskyldigheten med hänsyn till omständigheterna bestämdes till ett jämkat belopp (1 500 kronor; hela skadan uppgick till 5 000 kronor).

Enligt två domar av høyesterett[10] har det vid bestämmande av skadeståndsansvar ansetts sakna betydelse, huruvida den ansvarige (bilägare resp. ägare av el-verk) var skyddad genom ansvarighetsförsäkring eller icke. (Däremot tillmättes i 1940 års dom den omständigheten att det legat nära till hands att taga sådan försäkring betydelse vid fastställande av att objektivt ansvar skulle föreligga.) — Domarna gällde skadeståndsskyldighet, icke regressansvar, men det hävdas att samma princip måste antagas gälla i fråga om regressansvaret enligt § 25 försäkringsavtalslagen.

Kaskoförsäkrare av bil har ansetts äga göra gällande regressrätt mot verkstadsägare, när den försäkrade bilen kommit till skada under en privat körning företagen med bilen medan den var inlämnad för reparation.[11]

Statens regresskrav mot den som är ansvarig för skada tillfogad statstjänsteman har ansetts vara av självständig (icke härledd) natur.[12]

Vid bestämmande av skadestånd åt efterlevande efter en dödad person skall hänsyn tagas till utfallande livförsäkringsbelopp, icke så att skadeståndet reduceras med försäkringsbeloppet krona för krona utan på det sättet att en skönsmässig reduktion kommer till stånd.[13] En liknande princip har kommit till användning vid bestämmande av skadestånd för nedsättning i den framtida arbetsförmågan till följd av invaliditet.[14] I båda fallen grundas jämkningsbefogenheten på positiva bestämmelser i straffelovens ikrafttredelselov (§§ 19—21), enligt vilka ersättningen skall bestämmas efter billighet.

9 NRt 1935 s. 560.
10 NRt 1930 s. 630 och 1940 s. 16.
11 NRt 1949 s. 71.
12 NRt 1939 s. 45.
13 NRt 1950 s. 573.
14 NRt 1956 s. 605.

Finland

Den finska försäkringsavtalslagen av den 12 maj 1933 innehåller i 25 § följande bestämmelser:

Har i följd av skadeförsäkring försäkringsgivaren i ersättning för skada utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde försäkringsgivaren i rätten mot den andre, där denne uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet eller ock enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd, evad han är till skadan vållande eller icke.

Belopp, som utgivits i anledning av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, äge försäkringsgivaren ej återkräva av annan. Har försäkringsgivaren i enlighet med försäkringsavtalet utgivit ersättning med verkliga beloppet av de utgifter eller förluster, som olycksfallet eller sjukdomen medfört, må vad sålunda av försäkringsgivaren utgivits av honom återkrävas efter ty i 1 momentet är sagt.

Liksom i Sverige krävs det i Finland en hög grad av vårdslöshet för att vårdslösheten skall bli att beteckna som grov.[15]

Uttalanden inom litteraturen

Under förberedande utredningar om reformer på skadeståndsrättens område behandlades även 25 § försäkringsavtalslagen. *Ussing* anförde i sitt betänkande »Nordisk lovgivning om erstatningsansvar», 1950 (s. 47), att grundtanken i 25 § första stycket andra punkten om regress vid skadeförsäkring helt visst vore riktig. Den omständigheten, att egendomsskada vore täckt genom försäkring borde alltså medföra en begränsning av skadeståndsrätten. Däremot kunde delade meningar råda om hur denna begränsning skulle genomföras. Två viktiga hänsyn kunde leda till att skade-

15 Beträffande försäkringsgivares regressrätt enligt vissa rättssystem utanför Norden må hänvisas till Hellner, Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 43 ff. Hellners framställning beträffande tysk, österrikisk, schweizisk och fransk rätt visar i sammanfattning följande.

Enligt *tysk* lag har försäkringsgivaren vid skadeförsäkring regressrätt mot den skadeståndsskyldige, dock icke utom i fall av dolus mot någon som lever »in häuslicher Gemeinschaft» med försäkringstagaren. Reglerna äro tvingande. Vid personförsäkring saknas däremot regressrätt, ehuru regeln härom är dispositiv.

I *Österrike* gälla samma regler.

Enligt den *schweiziska* försäkringsavtalslagen föreligger vid skadeförsäkring regressrätt för försäkringsgivaren mot den som själv vållat skadan enligt den allmänna culparegeln eller den som är skadeståndsskyldig på grund av annans vållande. Är culpan ringa, må dock regressanspråk icke göras gällande mot en skadevållare, som lever »in häuslicher Gemeinschaft» med försäkringshavaren eller för vilkens handlande denne har att svara. Huruvida dessa regler äro tvingande synes vara oklart. I fråga om regressrätt mot skadeståndsskyldiga, som svara enligt strängare ansvarsregler än nu sagts, äro enligt den härskande meningen obligationsrättens allmänna bestämmelser om solidariskt ansvar tillämpliga, vilket har till följd att ansvarigheten fördelas mellan försäkringsgivaren och den skadeståndsskyldige efter domarens skön. Vid summaförsäkring är enligt tvingande bestämmelser regressrätten utesluten.

Enligt *fransk* lag inträder försäkringsgivaren vid skadeförsäkring, i den mån han betalar ersättning, i den skadelidandes rätt till skadestånd av tredje man. Undantag göres dock för vissa närmare släktingar till försäkringshavaren, för hans husfolk samt för hos honom anställda, såvida de icke gjort sig skyldiga till dolöst handlande. Bestämmelserna anses vara tvingande. För sjöförsäkringen gälla särskilda regler; där är regressrätten sedan gammalt erkänd. Vid summaförsäkring saknas regressrätt; regeln är tvingande.

ståndsrätten (och rätten till regress) upprätthölles. Det ena av dessa motiv vore preventionstanken. Man borde närmare undersöka, om det verkligen vore mest ändamålsenligt att draga gränsen för regressrätten vid grov vårdslöshet. Det andra motivet som kunde leda till att regressrätten bibehölles vore tanken, att det ur samhällsekonomisk synpunkt måste anses riktigast att »farliga verksamheter» själva finge bära de kostnader, som de medförde för samhället genom att tillfoga medmänniskor skada. I det sammanhanget borde även undersökas, om icke företag av nu angivet slag i regel borde åläggas att teckna ansvarighetsförsäkring. — Om man beträffande personskador kunde genomföra en social försäkringsordning, som i huvudsak täckte gemene mans behov av ersättning, kunde det övervägas att starkt inskränka skadeståndsrätten. Men även om en sådan ordning icke inom överskådlig tid läte sig genomföra, borde man undersöka, om det icke vore möjligt att inskränka regressrätten och skadeståndsrätten. Därvid låge det nära till hands att likställa olycksfallsförsäkring med skadeförsäkring och alltså ändra det nuvarande tillståndet, att den skadelidande finge kumulera skadestånd och försäkringsersättning. — I samband med revisionen av försäkringsavtalslagen vore det naturligt att resa några nya spörsmål. Det ena vore, om man icke borde betrakta stora företagare — särskilt staten — såsom självförsäkrare för de skador som drabbade dem (och alltså begränsa deras skadeståndsrätt på samma sätt som om försäkring förelåge). Den andra frågan vore, om man icke beträffande skada täckt av brandförsäkring (eller av andra försäkringar i den mån de bleve lika vanliga) kunde helt avskaffa skadeståndsrätten.

Strahl har i sitt betänkande (s. 100 f, 116 ff, 122 f) anlagt liknande synpunkter. Han har därvid närmare utvecklat, efter vilka riktlinjer en reform av 25 § första stycket andra punkten enligt hans mening kunde tänkas genomföras. Regressrätt utan begränsning borde föreligga mot ägare av järnvägar, bilar, luftfartyg och elektriska anläggningar. Av socialekonomiska skäl borde vidare regressrätt få utövas mot annan företagare, om han dreve verksamhet av sådan jämförelsevis farlig natur att rörelsen borde bära de av verksamheten orsakade skadorna bland omkostnaderna. Vid sidan härav skulle emellertid regressrätt medgivas av preventiva skäl i ett antal fall, nämligen där skadeståndsskyldigheten grundade sig a) på uppsåt, b) på vållande bestående i att den skadeståndsskyldige i märklig mån undandragit sig kostnad som varit ägnad att motverka skadans uppkomst (men däremot icke vid tillfällig ouppmärksamhet eller misstag under brådskande förhållanden; regressrätt borde ej heller komma i fråga mot medlem av försäkringstagarens familj), och c) på annat vållande, när detta inneburit brottslig gärning eller domstolen eljest av särskilda skäl funne påkallat att genom påläggande av regressansvar inskärpa aktsamhet hos den skadeståndsskyldige eller andra. Reglerna borde vara tvingande och skadeståndsrätten begränsad i samma utsträckning som regressrätten.

En skadeståndsskyldig som tecknat ansvarighetsförsäkring borde icke få göra denna försäkring gällande mot sin försäkringsgivare, om han orsakat skadan genom något sådant förfarande som omnämnts under a)—c).

De åsikter som sålunda framlagts av Ussing och Strahl ha emellertid icke stått oemotsagda. Bl. a. har *Hellner*[16] anmält avvikande mening. Hellner menar gentemot Strahl, att det icke i praktiken låter sig göra att särhålla tillfällig ouppmärksamhet och fel som bestå i att brister i stadigvarande anordningar icke avhjälpts. Regressrätten som preventiv faktor (med Strahls uttryckssätt: att domstolen av särskilda skäl funne det påkallat att genom åläggande av regressansvar inskärpa aktsamhet hos den skadeståndsskyldige eller andra) hade sin givna begränsning i att försäkringsbolagen i allmänhet icke hyste någon önskan att anställa regresstalan, vilken regelmässigt vore kostbar och ur reklamsynpunkt ogunstig. Strahls linje medförde en stor och till synes opåkallad skillnad i ansvarigheten mellan de fall där försäkring förelåge och de fall där det skadade intresset icke vore försäkrat. Att ansvarighetsförsäkring icke finge tagas till skydd mot preventivt verkande regress- och skadeståndskrav medförde, att stora företagare gynnades på bekostnad av små. De förstnämnda kunde nämligen redan i sin egen rörelse genomföra den försäkringsmässiga utjämning av skaderiskerna som småföretagarna kunde åstadkomma endast genom försäkring.[17]

Enligt Hellners mening (s. 242 ff) talade de starkaste skälen i stället för den konservativa lösningen att som allmän princip låta regressen följa skadeståndsansvaret och utesluta regress endast där det vore särskilt betingat av försäkringshavarens intressen (t. ex. mot anhöriga) men samtidigt tillåta att regressen genomgående täcktes av ansvarighetsförsäkring. I stället för ett system med dubbla ansvarsregler, dels för situationer där försäkring funnes och dels för sådana där försäkring saknades, finge man ett enda ansvarssystem att röra sig med. Gränsdragningsproblemen undginges därigenom. Vidare tillvaratoges möjligheten att utnyttja skadeståndets moralbildande verkan därigenom att för varje särskild situation endast ett skadeståndsgrundande handlingssätt ifrågakomme. Där regress lönade sig, funnes möjlighet att överflytta större skador på den verksamhet som orsakat dem, oavsett skadeståndets karaktär. Även problemet om självförsäkring bortfölle. I den mån regressansvaret uppmuntrade till tecknande av ansvarighetsförsäkring vore det av positivt värde, icke minst för den skadelidande i de fall där sakförsäkring icke förelåge. Preventionen kunde tillgodoses genom olika anordningar, bland vilka kunde nämnas försäkringsvillkor angående självrisk, lämplig utformning av tarifferingen samt försäkringsbolagens skadeförebyggande verksamhet. — Om man ville effektivt lindra skadeståndsansvaret och samtidigt undgå diskrepanser mellan

16 I sitt arbete Försäkringsgivarens regressrätt, 1953, s. 237 ff.
17 Jfr den norska plenidomen i NRt 1940 s. 16.

olika ansvarsfall, syntes den första och bästa metoden vara att förändra själva skadeståndsreglerna. Endast därigenom påverkade man ansvaret då ingen försäkring funnes. Och endast därigenom undginge man svårigheten att vid utformningen av principerna och vid rättstillämpningen skilja mellan faktiskt gällande försäkring, avsiktlig självförsäkring, underlåtenhet att försäkra där detta borde ha skett och underlåtenhet att försäkra som icke kunde läggas den skadelidande till last.

Utredningsmannens förslag

Den reglering av regressrätten som 25 § försäkringsavtalslagen innehåller har den förtjänsten att den i stort sett är klar till sin innebörd. Av lagrummets dispositiva natur följer emellertid, att det skydd mot regress från försäkringsgivarens sida som bestämmelserna enligt sin lydelse ge kan skjutas åt sidan genom förbehåll vid försäkringsavtals ingående. Lagens bestämmelser anses även kunna sättas ur funktion genom att efter försäkringsfallet den skadelidandes rätt till skadestånd överlåtes på försäkringsgivaren. Tydligt är, att det så gott som undantagslöst är försäkringsgivaren som realiter ensam bestämmer, huruvida förbehåll om regressrätt skall intagas i försäkringsavtalet. När försäkring tecknas, uppmärksammar försäkringstagaren i regel icke frågan och han har i allmänhet ej heller förmåga att genomdriva avvikelse från praxis. Vad angår överlåtelse av skadeståndsanspråket efter det försäkringsfallet inträffat torde försäkringshavarens medverkan därtill ytterst sällan bero på annat än en strävan att så långt möjligt tillmötesgå försäkringsgivarens önskemål för att skadan skall bli snabbt reglerad.

För skadevållaren liksom för den som i egenskap av arbetsgivare eller eljest är ansvarig i anledning av annans vållande innebär nämnda förhållanden ett betydande osäkerhetsmoment. Det är med hänsyn till försäkringsväsendets stora betydelse ur skadeståndsrättslig synpunkt uppenbarligen också principiellt otillfredsställande, att det skall vara helt överlämnat åt försäkringsgivarna att göra förbehåll om och utöva regressrätt efter gottfinnande, även om dessa enligt hittillsvarande erfarenhet i allmänhet handhaft sina befogenheter med urskillning. En tvingande reglering av regressrätten — som redan obligationsrättskommittén föreslog — måste anses välmotiverad.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att regressbestämmelserna i de nordiska försäkringsavtalslagarna skilja sig åt i väsentliga avseenden. För den framtida utvecklingen av skadeståndsrätten är det självfallet av vikt, att regressrätten i de nordiska länderna får en så likartad gestaltning som möjligt. Under utredningen om skadeståndsansvar för stat och kommun har visat sig, att de stora olikheter som nu föreligga mellan regressbestämmelserna utgöra hinder för att man skall nå fram till en reglering som i sak ger väsentligen samma resultat av en eljest i princip likartad skade-

ståndslagstiftning i sagda ämne. På samma sätt förhåller det sig med utredningen om skadeståndsansvaret inom biltrafiken. Även för denna fråga är det av stor betydelse, hur regressrätten regleras. Revisionen av 25 § FAL utgör alltså ett viktigt led i strävandena att så långt som möjligt genomföra nordisk reglering av skadeståndsrätten.

Nyssnämnda lagrum i FAL rör dels skadeförsäkring dels liv-, olycksfalls- och sjukförsäkring. De senare försäkringsformerna ha vid lagrummets tillkomst väsentligen betraktats som s. k. summaförsäkring, vilken enligt sakens natur ej kunde eller borde föranleda regress. Det har visat sig önskvärt ej blott att ändra regressreglerna för skadeförsäkring utan även att införa viss möjlighet till regress i anledning av vad som nu hänförts till summaförsäkring, nämligen i fråga om förtidspensioner och liknande periodiska förmåner till anställda. I sistnämnda hänseende är av betydelse att uppmärksamma jämväl vissa regressbestämmelser i en del sociala lagar. Lagstiftaren har i fråga om regress inom socialförsäkringen vacklat från det ena alternativet till det andra (jfr sjukförsäkringen). Det är önskvärt att söka fastslå de allmänna synpunkter, efter vilka frågan om regress bör bedömas och att låta annan lagstiftning ansluta därtill, givetvis med beaktande av de särskilda skäl som kunna föranleda avvikelse.

Ett viktigt önskemål i samband med regleringen av försäkringsgivares regressrätt är att rätten för s. k. självförsäkrare att framställa skadeståndsanspråk begränsas på likartat sätt. Framställningar i detta ämne från byggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen ha som nämnts överlämnats till utredningsmannen. Även detta spörsmål upptages i det följande.

Ändring av 25 § försäkringsavtalslagen

Ändringsförslagen beträffande denna paragraf behandlas i tre olika avsnitt, av vilka det första handlar om skadeförsäkring, det andra om liv-, olycksfalls- och sjukförsäkring samt det tredje om självförsäkring.

Skadeförsäkring

Till föremål för skadeförsäkring må enligt 35 § FAL göras varje lagligt intresse som kan uppskattas i pengar. Försäkringen må avse försäkringstagarens eller tredjemans intresse. Till skadeförsäkring är att hänföra även s. k. ansvarighetsförsäkring.

Skadeförsäkringen innebär, liksom försäkring i allmänhet, att en viss risk fördelas på ett kollektiv. Den kostnad som kollektivet slutligen får bära blir naturligen mindre, om ersättning för skadan i ett antal fall kan uttagas av den som är skadeståndsskyldig. En strängt ekonomisk uppfattning måste avvisa varje inskränkning av försäkringsgivares regressrätt.

I vad mån det är lönsamt att utöva denna borde med samma utgångspunkt överlämnas till försäkringsgivarens eget bedömande.

En så ensidig ståndpunkt intager ej någon av de nordiska försäkringsavtalslagarna. Av vad förut sagts framgår, att den danska lagen är den som avlägsnat sig längst därifrån. Billighetsskälen och försäkringens möjlighet att i lämplig omfattning skydda även den skadeståndsskyldige ha sålunda i Danmark medfört, att i lagen gjorts ett väsentligt avsteg från den strängt ekonomiska uppfattningen. Man är där också i stort sett tillfreds med gällande ordning, vilken betraktas som ett betydelsefullt framsteg, jämfört med vad som förut gällde. Efter vissa svårigheter i början kan rättspraxis numera sägas ha kommit fram till en tillämpning som utgör ett naturligt utflöde av lagstiftarens allmänna syn på frågan och ger god vägledning för försäkringsbolagens underhandsuppgörelser.

Det är givetvis en omdömesfråga, huruvida dansk praxis skänkt försäkringsmässiga synpunkter tillbörligt beaktande, men de danska försäkringsgivarnas egen positiva inställning till regleringen talar bestämt för att de danska domstolarna ej gått för långt i begränsning av regressen.

I den principiella diskussionen ha emellanåt av försäkringsväsendets faktiska förmåga att ersätta skadelidande hans förlust dragits ganska vittgående slutsatser i skadeståndsrättsligt hänseende. Huruvida från denna utgångspunkt kan komma att genomföras någon omvälvning av skadeståndsrätten, ligger dock alltjämt i vida fältet. I förevarande sammanhang synes som rättesnöre böra tjäna, att försäkringsväsendet skall fylla en uppgift som är anpassad till dess nuvarande plats i rättssystemet. Om försäkringen lämpligen kan bereda skydd åt jämväl andra än de direkt försäkrade — utan att försäkringstagarna få en kännbar premiehöjning eller försäkringsväsendet eljest störes på ett olämpligt sätt — bör funktionen avrundas därefter. Härigenom kan rättsinstitutet bli till större nytta ur allmän och enskild synpunkt, och denna fördel bör tillvaratagas.

Vid avgränsning av försäkringens funktion i förevarande hänseende kommer i betraktande dels vilka skadeståndsskyldiga som rimligen böra skyddas mot regress — utan att den lämpliga ramen för sagda funktion spränges — dels vilken begränsning som bör iakttagas för att ej försäkringstagarkollektivet skall påläggas någon otillbörlig börda. Det är uppenbart, att man av preventiva skäl måste medge regress i viss utsträckning. Från svensk sida har vid överläggningarna framförts som ett önskemål att lagen skulle i tydlighetens intresse uppräkna ett antal praktiska fall, då försäkringsgivarna böra åtnjuta regressrätt, men detta önskemål har ej vunnit anslutning från dansk eller norsk sida och hade kanske ej heller låtit sig genomföra så lätt. Man har därför i stället sökt komma fram till en gemensam lösning med en mera allmänt hållen reglering i nära anslutning till den nuvarande danska lagen. Även om goda utsikter sålunda finnas att erhålla i huvudsak likalydande bestämmelser i de nordiska länderna, innebär detta

naturligen icke någon garanti, att utövningen av regress blir ensartad. Liksom på andra områden blir det de berättigades — i detta fall försäkringsgivarnas — ensak att avgöra, om de anse det lämpligt att utöva dem tillkommande befogenheter. Man torde få vara nöjd med att ge en gemensam ram för den lagliga möjligheten att utöva regress. Inom den angivna ramen få försäkringsgivarna pröva, huruvida de anse det påkallat att reagera mot grov vårdslöshet, bristfälliga anordningar o. s. v. Möjligheten att kunna i viss utsträckning utöva regress har ansetts vara av värde för försäkringsgivarna, även om de själva äro inställda på att tillämpa den med försiktighet.

Huvudgrunderna för reglering av regressrätten vid skadeförsäkring

Enligt 25 § första stycket FAL i dess nuvarande lydelse inträder försäkringsgivaren vid skadeförsäkring i försäkringshavarens rätt mot 1) den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, och 2) mot den som enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är vållande till skadan eller ej. I övrigt äger enligt lagens regel regressrätt ej rum. Bestämmelserna äro emellertid nu dispositiva. De nya reglerna böra av förut angivna grunder bli tvingande.

Förslaget bibehåller av preventiva skäl rätt till regress mot den som själv *uppsåtligen* eller genom *grov vårdslöshet* framkallat försäkringsfallet. Denna regel, mot vilken någon erinran ur skälighetssynpunkt icke torde kunna framställas, åsyftar naturligen närmast den försumliges egen skadeståndsskyldighet. Regeln kan emellertid bli tillämplig även i fråga om juridiska personer eller när någon eljest i egenskap av arbetsgivare blir ansvarig för arbetstagares handlande. I betydande utsträckning kommer väl regressrätt enligt förslaget att föreligga mot en företagare redan därför att skadan orsakats i rörelse som enligt vad i det följande sägs bör slutligen bära risken. Men det återstår likväl åtskilliga fall då regeln om uppsåtligt eller grovt vårdslöst handlande kan tänkas bli självständigt tillämplig mot arbetsgivare på grund av s. k. *identifikation* med organ eller arbetstagare. Denna identifikation kan tänkas mer eller mindre vittgående. Att härvidlag sträcka sig lika långt som arbetsgivaransvaret går i skadeståndsrättsligt hänseende kan icke utan vidare antagas vara den rätta lösningen. I Danmark, där arbetsgivaren svarar för alla anställda, torde man vid identifikation i fråga om regressansvar stanna vid en mycket mera begränsad krets, som i fråga om de juridiska personerna i huvudsak motsvarar deras egentliga organ i inskränkt bemärkelse. I Sverige synes man anse, att identifikationen enligt nu gällande lag bör vid tillämpning av regressansvar för grov culpa och dolus sträcka sig lika långt som arbetsgivaransvaret emot den skadelidande. Den danska ståndpunkten torde vara att föredraga. I förslaget antydes denna ståndpunkt med ordet »själv». Frågan har dock med förslagets utformning i övrigt ej alltför stor betydelse.

Vid prövning, huruvida culpa är grov eller ej, bör gränsen sättas vid den punkt, där vårdslösheten är så betydande att det icke är rimligt att den vållande njuter skydd av försäkringen. I Sverige har man måhända hittills varit alltför restriktiv med att anse grov vårdslöshet föreligga.

När uppsåt eller grov vårdslöshet ej föreligger enligt vad nu sagts, medger förslaget att regressansvaret med beaktande av *skadeorsaken* och *omständigheterna i övrigt* bortfaller eller jämkas, om det finnes kunna ske utan åsidosättande av *försäkringsmässiga hänsyn.*

Den föreslagna lagtexten avser att framhålla, att en avvägning bör äga rum mellan å ena sidan de skäl som tala för att regressrätten bortfaller eller jämkas och å andra sidan de synpunkter som kunna anföras till stöd för att regress må äga rum. För att tillämpning av regeln skall ifrågakomma är sålunda till en början förutsatt, att det kan anföras sakliga skäl för att helt eller delvis vägra försäkringsgivaren regressrätt. I detta hänseende bör understrykas, att denna fråga icke i första hand bör bedömas individuellt med hänsyn till vad som framstår som betungande för just den skadevållare som orsakat skadan eller någon som eljest svarar för denna. I detta hänseende kommer närmast den sekundära jämkningsmöjligheten i fråga. Den grundläggande synpunkten är i stället, huruvida skadan till sin *typ* är att hänföra till sådan risk som det är rimligt att försäkringen får slutligen omfatta. Härvid avses ej allenast en bedömning efter billighet utan efter vad som ur de skadeståndsskyldigas synpunkt kan i allmänhet framstå som en lämplig funktion hos försäkringen. Om det ur deras synpunkt kan med fog sägas vara lämpligt att försäkringen slutligen bär skadan, bör å andra sidan enligt förslaget prövas, om detta skulle strida mot vägande försäkringsmässiga hänsyn eller m. a. o. huruvida det med beaktande även av försäkringskollektivets synpunkter kan sägas vara en ändamålsenlig ordning eller ej. Den angivna begränsningen innebär alltså en erinran om att mothänsyn kunna göra sig gällande. Även de skäl som av försäkringsgivarna anföras till stöd för att regress må utövas böra därvid prövas med beaktande av vad som i allmänhet är rationellt med hänsyn till försäkringens funktion i samhällslivet. Det är tydligt, att denna gränsdragning är i viss mån skönsmässig. Man torde emellertid med stöd av erfarenheten från Danmark ha anledning förmoda, att svårigheterna ej skola bli så stora, helst som försäkringsgivarna själva, lämpligen genom en samarbetsnämnd, kunna till komplettering av motivuttalandena klarlägga de synpunkter som de i förekommande fall anse vara av betydelse och böra beaktas vid tillämpningen av bestämmelsen i förslaget.

Här må beträffande tillämpningen av den avvägning som nyss nämnts och förslagets huvudsakliga innebörd i korthet framhållas, att förslaget vill medge regress då sådan är påkallad av preventiva hänsyn eller för att lägga det ekonomiska ansvaret på verksamhetsgren som, med hänsyn till sin art eller omfattning, rimligen bör bära kostnaden framför det ifrågavarande för-

säkringskollektivet. Det synes ekonomiskt sunt, att en viss verksamhetsgren bär kostnad som den vållar och att regress får äga rum, när det ur premiesynpunkt är av någon betydelse för försäkringskollektivet. Bland annat åsyftas, att sjöfarten, lufttrafiken, järnvägstrafiken, bilismen, elektricitetsverk eller liknande skall regressvis svara för skador som vållas därav. Även offentlig verksamhet åsyftas skola i avsevärd omfattning bära regressansvar. Dessa frågor belysas i det följande mera ingående.

När den enskilde i andra fall gör sig skyldig till *alldaglig oförsiktighet eller ouppmärksamhet* — som alltså ej är grov — är däremot avsett att regress ej skall äga rum. I den mån likartade fall förekomma inom affärs- eller offentlig verksamhet skall också regressrätt regelmässigt bortfalla. Förslaget genomför på detta sätt bland annat i betydande omfattning ett obligatoriskt skydd för försäkringshavarens husfolk, närstående, gäster m. fl., såvitt fråga är om alldaglig culpa. Ett sådant skydd har ansetts naturligt kunna rymmas i skadeförsäkringens funktion. Även frågan om regress i fall som här avses kommer att beröras ytterligare i det följande.

Förslaget upptager, i motsats till gällande svensk lag, icke någon särskild bestämmelse om regressansvar för den som är skadeståndsskyldig oberoende av vållande. En sådan ovillkorlig bestämmelse synes alltför långtgående (t. ex. i fråga om hundägare). Hithörande fall komma emellertid även enligt de nya reglerna i allmänhet att tillhöra den grupp, där regress må äga rum.

I likhet med gällande lag utgår förslaget från den principiella ståndpunkten att vid skadeförsäkring försäkringsgivaren genom försäkringsfallet endast kan få en *härledd rätt;* han inträder under vissa villkor i försäkringshavarens skadeståndsanspråk. Naturligtvis förutsättes, att skadan verkligen gottgöres av försäkringsgivaren; om denne t. ex. är insolvent, övergår försäkringshavarens rätt ej på försäkringsgivaren i vidare mån än den senare förmår ersätta skadan. Försäkringsgivaren kan å andra sidan icke få bättre rätt än försäkringshavaren hade vid tiden för försäkringsfallet. Därjämte skall han emellertid vara underkastad de ytterligare begränsningar som upptagas i förslaget.

Dessa begränsningar äro som redan antytts att — om försäkringsmässiga hänsyn ej tala däremot — *regressrätten kan antingen helt bortfalla eller ock jämkas.* Att jämkning må äga rum är en nyhet i förhållande till gällande svensk och finsk lag men överensstämmer med gällande dansk och norsk lagstiftning.

Utformningen av denna regel är överensstämmande i de danska, norska och svenska förslagen. I det finska förslaget angives, att återkravet kan bortfalla eller nedsättas »med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt samt arten och omfattningen av den verksamhet, som förorsakat skadan»; någon reservation för »försäkringsmässiga hänsyn» göres

alltså icke. Den avvikande lydelsen avses dock icke skola leda till annat resultat än som åsyftas med de övriga förslagen.

Regressrättens bortfallande

Det är särskilt i fråga om bortfall av regressrätten avsett, att tillämpningen inom förut angiven ram skall eftersträva en *typbedömning*. Härtill kunna försäkringsgivarna själva medverka genom en lämplig samarbetsnämnd. Dansk praxis blir här av stort värde redan från begynnelsen. Till ledning för bedömningen framhållas i det följande en del synpunkter med avseende å vissa olika grupper av försäkringsfall. Framställningen går jämförelsevis långt i detalj men det har för försäkringsgivarna ansetts värdefullt att saken blir ganska ingående belyst.

Liksom gällande lag omfattar förslaget såväl situationer då i anledning av försäkringsfallet skadeståndsskyldighet för tredje man uppstått på kontraktsrättslig grund som då skadeståndsansvaret är av utomobligatorisk art. Ur systematisk synpunkt har det synts bäst att först behandla inomobligatoriska fall för att därefter övergå till dem som man i allmänhet närmast tänker på när det gäller regress, nämligen de utomobligatoriska.

Inomobligatoriska fall

Till inomobligatoriska fall hör, att ett företag säljer en maskin behäftad med fel för vilket säljaren svarar och som förorsakar skada. Köparen kan ha försäkrat det intresse som skadas genom felet, därvid fråga uppkommer om försäkringsgivaren skall inträda i köparens rätt enligt köpeavtalet. Ett annat exempel på inomobligatoriskt ansvar är, att någon som bygger och säljer en byggnad underlåtit tillse att den är rätt beskaffad ur brandskyddssynpunkt och att denna brist utlöser brandskada för vilken köparen har försäkring. Vidare kunna anföras sådana fall som att vid transport av försäkrat gods å järnväg eller med motorfordon förekommer vårdslöshet, för vilken fraktföraren svarar enligt fraktavtalet. Hit hör vidare skada under sjötransport. Reparationsavtal och deposition böra också nämnas. Tydligt är, att de inomobligatoriska fallen kunna vara mycket olikartade. Vid bedömningen av regressansvaret synes man böra skilja mellan bristande åt huvudförpliktelse och eftersättande av biförpliktelse.

När det gäller *huvudförpliktelser* torde det — särskilt när de äro av affärsmässig natur — vara av betydelse att regressansvaret upprätthålles. Det naturliga är, att den som förpliktelsen åvilar själv tager försäkring mot sin risk eller räknar denna som en omkostnad i rörelsen. Förslaget åsyftar sålunda ej, att regressrätt skall bortfalla när någon brustit i honom åvilande huvudförpliktelse av affärsmässig natur. Vad nu sagts gäller oavsett om skadan vållats genom grov eller ringa culpa eller om objektivt skadeståndsansvar föreligger.

Även på områden, där det affärsmässiga inslaget saknas eller är mindre framträdande, torde man i allmänhet böra upprätthålla regeln att regressansvar består när kontraktsmässig huvudförpliktelse åsidosättes. Detta gäller exempelvis sådan verksamhet som bedrives av advokat, veterinär eller liknande yrkesutövare. I dansk rättspraxis har man icke ansett sig böra låta skadeståndsansvaret bortfalla, när s. k. »kunstfejl» föreligger.[18]

Att regressrätt enligt det anförda ansetts böra principiellt bestå mot den som brustit i fullgörandet av kontraktsrättslig huvudförpliktelse, utesluter icke att skadeståndsansvaret i det särskilda fallet kan bli alltför betungande. För sådana fall står enligt förslaget jämkningsmöjlighet till buds.

Vad härefter angår kontraktsrättsliga *biförpliktelser* må som exempel härpå nämnas, att leverantören av en maskin tillhandahåller montör som i köparens lokal skall leda monteringen och provköra maskinen. Om montören exempelvis genom att tappa ett verktyg skadar annan köparens egendom, ligger det skadeståndsansvar som på den grund kan åvila säljaren så långt vid sidan av huvudförpliktelsen att situationen i hög grad liknar utomobligatoriska fall. Ett liknande exempel erbjuder hyresförhållande, där hyresgästen enligt lag — frånsett brand — svarar för skada genom vårdslöshet eller försummelse av någon som hör till hans husfolk eller gäster eller eljest av honom inrymts i lägenheten eller som där utför arbete för hans räkning. Skadesituationen är även då närmast att jämställa med utomobligatoriska fall. Om en hantverkare anlitas för mindre reparationer och han därunder råkar skada beställarens egendom, är fallet jämförligt med de nyssnämnda. Detsamma gäller, när hembiträde eller städhjälp i sitt arbete åsamkar arbetsgivaren skada genom oaktsamhet vid handhavandet av dennes egendom. Det har alltmer fallit ur bruk, att arbetsgivare utkräver skadestånd av arbetstagare och, om arbetsgivaren har skadan täckt genom försäkring, bör tydligen försäkringsgivaren icke bryta mot denna sedvana genom att utöva regress mot arbetstagaren.

Som allmän regel beträffande åsidosättande av sådana kontraktsrättsliga biförpliktelser som här nämnts synes kunna tillämpas, att bortfall av regressansvar bör äga rum under samma förutsättningar som i utomobligatoriska förhållanden. Alldaglig culpa, som envar kan låta komma sig till last, skall alltså icke ådraga vederbörande regressansvar enbart därför att culpan kan sägas utgöra ett brott mot en biförpliktelse i kontraktsförhållande. I den mån arbetsgivare är ansvarig för dylik culpa med avseende å biförpliktelse bör icke heller han drabbas av regressansvar. Även om arbetstagaren gjort sig skyldig till grov culpa eller rent av dolus, synes man kunna tänka sig att arbetsgivaren bör gå fri från regressansvar, om

18 Se t. ex. UfR 1937 s. 829 (murarmästares bristande tillsyn över en byggnadshiss som blåst omkull och vållat skada föranledde regressansvar); 1951 s. 795 (ej regressansvar för målarmästare, som låtit med blåslampa bränna bort färgen på byggnad med påföljd att brandskada uppkommit; i domskälen åberopades att avbränningen hade företagits på »fagligt forsvarlig måde»). Jfr Holm i UfR 1943 B s. 197 och 202.

preventiva skäl ej tala däremot (jfr vad förut sagts om identifikation). I dansk praxis får också husbondeansvaret i stor utsträckning bortfalla.[19]

Om regressansvaret icke anses böra bortfalla, kan jämkning av regressanspråket komma i fråga.

Utomobligatoriska fall

Beträffande de utomobligatoriska fallen må först erinras om vad som förut sagts om *enskild persons alldagliga culpa*. Sådan oaktsamhet bör enligt det anförda icke föranleda regressansvar för honom. (Här åsyftas ej vårdslöshet i motorfordonstrafik jfr s. 36.) Detsamma bör gälla yrkesverksamhet som bedrives i mindre förhållanden och där det ej skäligen kan fordras att risken bäres av verksamheten. *Verksamhetens omfattning* får sålunda betydelse. I övrigt bör det framförallt vara *verksamhetens art* som bör beaktas vid bestämmande, huruvida den skall bära regressansvar eller ej.

Vad först angår *sjöfarten* är det tradition, att regress utövas mot redare i den mån han är ansvarig enligt 8 § sjölagen. Även i Danmark tillåtes och utövas regress, när ansvarigheten vilar på denna paragraf i sjölagen.[20] Tydligt är, att regressrätten på detta område tillmätes ekonomisk betydelse dels direkt för försäkringsgivaren dels ock indirekt för försäkringstagaren med hänsyn till premierna. Vidare är att märka, att spörsmålet har internationell räckvidd. Förslaget torde ge tillräckligt stöd för att avvisa påstående, att regressansvar här ej bör äga rum. En särskild bestämmelse — som övervägts — har ansetts överflödig och lätt kunna föranleda felaktiga motsatsslut.

Även *lufttrafiken* är i hög grad internationell och har i många hänseenden reglerats efter mönster av sjölagen. Det kan icke komma i fråga att utesluta regress mot den som driver lufttrafik. Denna är för närvarande — frånsett den militära luftfarten — huvudsakligen av kommersiell natur och kräver den största noggrannhet. Preventionssynpunkterna äro alltså framträdande. I den mån luftfartygs ägare eller innehavare är skadeståndsskyldig med anledning av luftfart bör därför också skadelidandes försäkringsgivare i allmänhet ha regressrätt. Vad nu sagts om lufttrafiken gäller även flygplatsverksamhet och annan verksamhet som är av betydelse för lufttrafiksäkerheten.

Regressansvar bör också regelmässigt föreligga i fråga om skada vållad genom *järnvägstrafik*.

I fråga om *motorfordonstrafiken* — här bortses t. v. från mopedister — göra sig likaledes preventiva hänsyn gällande, och regressen tillmätes också ganska stor betydelse ur ekonomisk synpunkt. Regress utövas för närvarande i betydande omfattning, ehuru försäkringsgivarna inbördes be-

19 Jfr ovan s. 24. Märk emellertid att arbetsgivaren i Danmark (liksom i Norge) svarar för alla arbetstagare.

20 Se UfR 1951 s. 102.

träffande mindre skador slutit särskilda överenskommelser. När trafikförsäkringen täcker skadan, kommer väl en vållande förare i allmänhet ej att få vidkännas någon del av skadeståndet, men med hänsyn till det bonussystem som tillämpas är det av betydelse ur premiesynpunkt för såväl vagnskadeförsäkrad skadelidande som den skadeståndsskyldige, om den enes eller den andres försäkring slutligen får bära skadan.

Därest skada i följd av motorfordonstrafik icke till fullo täcks av trafikförsäkringen, kan det enligt förslaget komma i fråga att ägares eller förares regressansvar för överskjutande belopp jämkas. Skulle det personliga skadeståndsansvaret komma att i enlighet med bilskadeutredningens förslag begränsas, får detta självfallet följdverkan även på regressansvaret.

Även brister i *väghållningen* synas — jämväl ur rättvisesynpunkt — böra föranleda regressansvar, t. ex. om motorfordon skadas och ägaren fått ersättning av försäkringsgivare.

Beträffande *mopedister* och *cyklister* synas övervägande skäl tala för att de åtminstone tills vidare ej böra vara regressansvariga i anledning av skada som motsidan täckt medelst försäkring, såvida icke grov vårdslöshet föreligger. Skulle skyldighet stadgas för innehavare av moped att hålla någon mera omfattande trafikförsäkring, torde dock en sådan åtgärd kunna komma att utgöra tillräckligt stöd för att även regressansvar skall få göras gällande. Inom försäkringsbeloppets ram försvinna billighetsskälen för bortfall av regressansvaret, och det ligger närmare till hands att mopedisternas försäkringskollektiv inom ramen för ansvarighetsförsäkringen bär skada som mopedist vållat än att skadan får stanna på motsidans försäkring. Om skadan överskjuter försäkringsbeloppet kan jämkning komma i fråga. — Mot *gångtrafikant* bör regresskrav ej få göras gällande med mindre han varit grovt vårdslös.

Elektriska anläggningar, som äro underkastade objektivt skadeståndsansvar, torde böra bära även regressansvar.

Även åtskillig *annan verksamhet* kan vara förenad *med särskilda risker.* Det gäller t. ex. tillverkning av och handel med explosiva varor, bergsprängning o. d. Förhållandet kan återspeglas på det sättet att lag eller praxis ålägger objektivt skadeståndsansvar eller plikt att teckna ansvarighetsförsäkring. Såväl det ena som det andra kan utgöra ett indicium på att även regressansvar bör föreligga. Alldeles avgörande i detta hänseende bör dock förefintligheten av objektivt ansvar ej vara. Hos oss har hundägare ålagts dylikt ansvar utan att denna förpliktelse behöver ha något samband med affärsverksamhet. För olycka i trafiken synes hundägare icke rimligen böra bära hårdare regressansvar än mopedister eller cyklister. Den typiska skada av hund som väsentligen föranledde den särskilda lagstiftningen — nämligen genom bett — kunde möjligen böra gottgöras även om den skadade hade täckt sitt intresse genom försäkring. Detta spörsmål torde emellertid vara av så underordnad ekonomisk betydelse för de even-

tuellt regressberättigade försäkringsgivarna att man icke bör göra undantag för sistnämnda grupp av skadefall.

I andra fall kan det vara svårare att avgöra, huruvida en viss verksamhet bör bära regressansvar eller ej. Frågan skall enligt förslaget bedömas med beaktande av preventiva hänsyn och övriga omständigheter vilka förut (s. 35 f) framhållits som vägledande. Vad angår inverkan på premierna bör enbart den omständigheten att bonus kan gå förlorad icke utan vidare ge rätt till regress.[21]

En praktisk fråga är, huruvida förefintligheten av *frivillig ansvarighetsförsäkring* bör tillmätas betydelse. I fråga om obligatorisk ansvarighetsförsäkring har ovan framhållits, att förpliktelsen att hålla dylik kan utgöra ett indicium på att den risk som försäkringen täcker är sådan att regressrätt mot den skadeståndsskyldige (och hans ansvarighetsförsäkring) bör föreligga. Beträffande frivillig ansvarighetsförsäkring torde däremot den omtänksamhet som föranlett dess tecknande icke böra leda till att regressansvar anses föreligga, när eljest dylikt ansvar skulle ha bortfallit. Den förut omtalade typbedömningen bör därför ske utan hänsyn till att frivillig ansvarighetsförsäkring må ha tecknats. Detta torde också överensstämma med dansk praxis.[22] I fråga om jämkning av skadeståndet, när ansvarighetsförsäkring finns, är läget ett annat. Detta spörsmål behandlas närmare i det följande.

En speciell relation som måhända förtjänar att nämnas är *grannelag*. Ägare av fastighet kan såväl till följd av culpa som på objektiv grund bli skadeståndsskyldig mot granne. Försäkringsskydd torde emellertid ej alltför ofta förekomma på den skadelidandes sida, om man bortser från brand och vattenskada. I fråga om brand gäller att skadan kan vållas granne på ett ganska alldagligt sätt. En gårdsägare kan t. ex. bränna ris så att elden sprider sig till grannens fastighet. I en dylik situation är det grannelagsrättsliga momentet föga framträdande. Den granne som handskas oförsiktigt med elden på egen tomt bör ej rimligen behandlas hårdare än den som är oförsiktig med eld på annans mark. Industriella immissioner torde däremot regelmässigt böra föranleda regressansvar för företaget.

Det kan ifrågasättas, huruvida den större eller mindre *omfattningen av* den eventuellt regressberättigade *försäkringsgivarens egen rörelse* bör tillmätas någon betydelse för regressrätten. I fråga om smärre ömsesidiga försäkringsbolag märkes, att endast de faktiska kostnaderna bruka utdebiteras på delägarna, ofta delvis i efterskott, och att den personliga betal-

21 Jfr UfR 1957 s. 20.

22 Så har t. ex., trots att ansvarighetsförsäkring förelegat, brandförsäkringsbolag icke ansetts ha regressrätt mot byggmästare resp. företag som levererat och inmonterat en kamin, när brandskada uppkommit genom vållande under byggnads- resp. monteringsarbetet (UfR 1937 s. 619 och 1936 s. 444). Se å andra sidan UfR 1953 s. 526, där trafikförsäkringsbolag ansetts ha regressrätt mot innehavaren av en cykelbudsfirma, när ett av hans cykelbud medverkat till trafikskada. Ehuru ansvarigheten här vilade på DL 3-19-2, ansågs den alltså icke skola bortfalla; därvid nämndes att firmainnehavaren hade ansvarighetsförsäkring. Jfr ock UfR 1941 s. 989.

ningsförmågan hos delägarna kan vara ganska begränsad. Å andra sidan kan anföras, att även de små försäkringsbolagen ha anledning att återförsäkra sina risker. De kunna alltså, om de följa med utvecklingen, anpassa sig efter lagstiftningen och förebygga större egna förluster. Ett undantag för deras del synes ej heller få någon större praktisk betydelse. I fråga om ömsesidiga sjöförsäkringsbolag[23] märkes sålunda, att regress enligt vad förut sagts ändå skulle bestå om ansvaret grundas på 8 § sjölagen. I övrigt har man att räkna med smärre bolag för brand-[24] och husdjursförsäkring[25]. Inom brandförsäkringen torde emellertid utvecklingen ha gått så långt och möjligheterna att erhålla försäkring på billiga villkor i större företag vara så goda, att man icke rimligen kan tillåta smärre brandbolag att regressa i större omfattning än de större företagen. Den som genom ringa vårdslöshet vållar brandskada bör icke av hänsyn till de smärre brandbolagens ekonomi åläggas ett regressansvar, med vilket han eljest icke behövt räkna inom branschen. Inom husdjursförsäkringen slutligen torde riskerna icke vara alltför stora. För övrigt må erinras om att de smärre bolagen efter hand sammanslås till större enheter. Man synes icke böra motverka denna rationalisering genom att ge dem en gynnad ställning i regresshänseende.

Förut har nämnts, att förevarande utredning blivit aktuell i samband med utredningen om det allmännas skadeståndsansvar. Det torde vara lämpligt att här särskilt angiva hur förslaget är avsett att verka i fråga om *offentlig verksamhet.*

När stat eller kommun driver verksamhet i vinstsyfte eller under förhållanden som i stort sett äro att jämställa med affärsmässig drift, bör det allmänna i regresshänseende jämställas med privata företag. Redan förut har nämnts, att flygplatsverksamhet liksom väghållning bör föranleda regressansvar. Detsamma bör gälla hamnrörelse samt fyr- och märkesväsendet. Såsom framhållits i utredningen om det allmännas skadeståndsansvar torde det vara befogat antaga, att det ur preventiv synpunkt är av vikt att det allmänna svarar för skador som vållas i dess verksamhet. Även i den offentliga verksamheten kan emellertid förekomma fall, då skadeståndsansvar uppkommer till följd av fel eller försummelse av alldaglig natur som bör jämställas med enskildas skadevållande åtgärder under motsvarande förhållanden. Om det allmänna exempelvis blir ansvarigt för brandskada som någon tjänsteman vållar genom oförsiktighet med cigarretter eller liknande synes regressansvar mot stat eller kommun ej mera befogat än mot annan som varit vårdslös med eld. Att synnerlig försiktighet med eld kan vara påkallad i många fall är en annan sak.

Enligt det svenska förslaget skall objektivt skadeståndsansvar åvila det allmänna för viss militär eller polisiär verksamhet. Det torde vara ganska

23 F. n. 10 sockenbolag och 12 härads- eller länsbolag.
24 » 174 » » 67 » » »
25 » 756 » » 49 » » »

tydligt att, i den mån det skadade intresset i dylikt fall är täckt av försäkring, regressrätt bör föreligga mot det allmänna.

Stat och kommun skall enligt förslaget till lagstiftning om skadestånd i offentlig verksamhet svara även för fel eller försummelse i verksamhet som är av typiskt offentligrättslig natur. De skador som genom fel eller försummelse i sådan verksamhet åsamkas annan äro väl merendels icke av den natur att de kunna tänkas vara täckta av försäkring som den skadelidande tagit. I den mån sådana fall förekomma torde — med förbehåll för sådana alldagliga fall av culpa som nyss nämnts — regressansvaret i regel böra upprätthållas.

I allmänhet torde regressansvaret för det allmänna icke bli alltför betungande. I den mån ej redan förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet reducerat skadeståndsansvaret i dylika fall kan likväl jämkning av regressansvaret enligt nu föreliggande förslag komma i fråga, om särskilda skäl föreligga (jfr nedan).

Närstående och anställda

Nu gällande reglering av försäkringsgivares regressrätt gör ingen skillnad mellan skadevållare som ha någon anknytning till försäkringshavaren (eller försäkringstagaren) och skadevållare som sakna dylik anknytning. Att man tänkt på närstående framgår emellertid av motiven. Om man utgår från att regressreglerna böra utformas med beaktande av vad som kan anses utgöra skadeförsäkringens lämpliga funktion, är det också tydligt, att nämnda distinktion kan ha sin betydelse. Det ligger nära till hands, att skadeförsäkring bör skydda ej blott försäkringshavaren själv utan även make och barn liksom dem som eljest av gammalt brukat hänföras till husfolket. En försäkringshavare ser också gärna att gäster hos honom skyddas genom hans skadeförsäkring, liksom att vänner och bekanta till honom få åtnjuta skydd därav, om de eljest råka skada något hans intresse. Och i fråga om arbetstagare som äro anställda i affärsmässig drift torde arbetsgivaren i regel önska, att regress ej utövas mot dem.

Den föreslagna regleringen av regressrätten synes tillgodose synpunkten att skadeförsäkring skall i rimlig omfattning skydda även närstående till och anställda hos försäkringstagaren eller försäkringshavaren. Tydligt är, att de fall då sådana personer vålla skada oftast höra till den grupp då fråga är om alldaglig culpa till vilken vem som helst kan göra sig skyldig. Regress mot dem kommer därför enligt förslaget regelmässigt i fråga allenast om vederbörande handlat uppsåtligen eller med grov vårdslöshet. De falla sålunda under en regel, som nära överensstämmer med vad som hos oss enligt 18 § försäkringsavtalslagen gäller för försäkringshavaren själv; dennes rätt till ersättning bortfaller ju, om han handlat uppsåtligen eller med grov vårdslöshet.

Med den utformning som förslaget erhållit torde alltså anledning saknas

att upptaga någon särskild bestämmelse om närstående eller anställda. Att närmare avgränsa den krets som av nu antydda skäl borde skyddas vore icke heller en så lätt uppgift. Det synes därför vara en fördel att kunna undvika en särskild bestämmelse i ämnet.

Jämkning

Som förut antytts kan man utgå från att regressen kommer att även framdeles utövas med återhållsamhet. Det torde emellertid kunna förekomma fall, då regressrätt enligt de föreslagna reglerna bör principiellt erkännas, ehuru det i det enskilda fallet skulle kunna vara obilligt att utdöma fullt skadestånd. Det har därför förelegat anledning överväga att ge möjlighet till jämkning i sådana fall, då regressrätt ej enligt det förut anförda bör bortfalla. I och för sig är det en olägenhet att på så sätt nödgas i andra hand göra en ren skälighetsbedömning. Man kan också invända, att dansk praxis gått i riktning mot att i allmänhet välja mellan obegränsad regress och helt bortfall av regress. Men där förekommer även jämkning, och man kan i Danmark icke tänka sig att avstå från denna möjlighet.

Enligt den allmänna svenska skadeståndsrätten utdömes skadestånd ej sällan med belopp som den skadeståndsskyldige saknar möjlighet att betala eller som eljest är mycket betungande. Enligt 6 kap. 4 § strafflagen får man dock taga hänsyn till betalningsförmågan, när fråga uppkommer om ersättning till efterlevande. Man synes ha anledning räkna med att i den allmänna skadeståndsrätten kommer att införas möjlighet att nedsätta skadeståndet i andra fall, även om den skadelidande ej på annat sätt får täckning för hela sin förlust. Jämkning har också i åtskilliga särskilda sammanhang medgivits genom speciella bestämmelser. Finnes försäkring som täcker förlusten, går olägenheten av en begränsning i regressansvaret ej ut över den skadelidande i vidare mån än den inverkar på premierna. Jämkning av skadeståndet låter sig därför lättast genomföra när skadan är täckt av försäkring. Förslaget innebär fördenskull såsom ovan (s. 35) nämnts, att regressansvaret må jämkas även när regressrätt principiellt anses böra erkännas.

Som här alltså förutsättes att man i princip bestämt sig för att regressansvar bör föreligga innan fråga om jämkning uppkommer, blir det i främsta rummet regressansvarets *ekonomiska konsekvenser* för den skadeståndspliktige som inverka på frågan huruvida jämkning är påkallad eller ej. Förslaget utesluter emellertid icke, att jämväl vid fråga om jämkning viss hänsyn tages även till *skadeståndsskyldighetens grund*. Det kan tydligen vara mera obilligt, att en person som driver t. ex. en mindre verksamhet skall personligen få svara för en anställds försummelse än för egen vårdslöshet; det är också mera oskäligt att en person skall betala ett stort skadestånd på grund av tillfällig ouppmärksamhet än i följd av försummelse att vidtaga påtagligen erforderliga skyddsanordningar. Visserligen

kan med fog anmärkas att det, om man ej fäster sig enbart vid den ekonomiska börda som regressansvaret skulle medföra, blir svårt för dem som skola tillämpa jämkningsregeln att åstadkomma någon rationell praxis. Enligt utredningsmannens mening är det dock icke genomförbart att, om överhuvud jämkningsbefogenhet införes, försöka helt bortse från andra omständigheter än de rent ekonomiska. Genom att jämkningsgrunden angivits på sätt som skett har i allt fall den ekonomiska verkan skjutits i förgrunden.

Ej sällan torde den som driver verksamhet av mindre omfattning ha tecknat ansvarighetsförsäkring intill visst belopp. I den mån regressansvar täcks av dylik försäkring på den skadeståndsskyldiges sida kan man icke tala om att regressansvaret blir ekonomiskt oskäligt betungande. Frågan om så blir förhållandet uppkommer först när skadans belopp väsentligt överstiger den summa som ansvarighetsförsäkringen täcker. Vid bedömande huruvida regressansvaret i så fall är oskäligt betungande torde emellertid ej böra tagas i betraktande endast det belopp av skadan som överskjuter ansvarighetsförsäkringen. Rimlig hänsyn bör tagas till att han varit omtänksam och tecknat dylik försäkring samt betalat premierna därför. Utredningsmannen anser, att man först bör — med bortseende från ansvarighetsförsäkringen — pröva om regressansvaret är oskäligt betungande och därefter, om så finnes vara förhållandet, nedsätta beloppet, dock ej längre än till ansvarighetsförsäkringens summa.

Den föreslagna jämkningsregeln kan tänkas bli tillämplig även när den skadeståndsskyldige är ersättningspliktig på *objektiv grund*. Sådan förpliktelse kan föreligga utan att han driver någon större verksamhet och kan drabba honom hårt.

Även när det är fråga om fel eller försummelse i *offentlig verksamhet* kan — såsom förut antytts — jämkning komma i fråga. I allmänhet kan väl ett skadestånd i förhållande till det allmännas betalningsförmåga ej anses oskäligt betungande. Mindre kommuner kunna dock någon gång tänkas drabbas alltför hårt. Skadeorsaken kan också emellanåt vara av den typ att det allmänna ej rimligen bör bära ett alltför stort regressansvar. Hänsyn får härvid tagas till verksamhetens art, i synnerhet om den är utpräglat servicebetonad. Ibland kan också effekten av ett fel eller en försummelse bli oproportionerligt stor i förhållande till skadeorsaken. Sådana omständigheter ha i viss mån beaktats redan i lagförslaget om skadestånd i offentlig verksamhet men kunna måhända ibland förtjäna större beaktande när försäkring finns på den skadelidandes sida.

Tvingande reglering

Den med förslaget åsyftade begränsningen av regressrätten bör, såsom förut framhållits, vara tvingande. Enligt rådande praxis anses möjligt att, sedan försäkringsfall inträffat, förbättra försäkringsgivarens ställning i regress-

avseende genom att den skadelidande på försäkringsgivaren överlåter sin rätt till skadestånd. Det förefaller som om redan enligt gällande lag en bättre motiverad ståndpunkt varit, att läget ansetts slutligt fixerat genom försäkringsfallet och att försäkringsgivaren hade att bära vad som skulle åvila honom enligt de förhållanden som då förelågo. Uppenbart är, att den nu föreslagna regleringen utesluter, att försäkringsgivaren genom sådana överlåtelser som sist nämnts skulle kunna efter försäkringsfallet förbättra sina regressmöjligheter. Om det — såsom skett i förslaget — stadgas, att förbehåll som strider mot andra stycket i 1 mom. ej må åberopas av försäkringsgivaren, torde därmed vara klargjort att överlåtelse efter försäkringsfallet än mindre kan ge försäkringsgivaren rätt att återkräva vad som enligt 1 mom. borde slutligen drabba honom.

Tydligt är vidare, att den skadelidande som är skyddad av försäkring ej skall till men för skadevållaren äga välja mellan att kräva skadestånd eller att begagna sig av försäkringen. Han bör dock vara oförhindrad att — om försäkringsgivaren ej lägger hinder i vägen — föra talan om skadestånd på samma villkor som gälla för försäkringsgivarens regressrätt (se 3 mom.).

I händelse av *underförsäkring* kunna vissa särskilda spörsmål uppkomma. Här må nämnas det fallet att den skadelidande är medvållande t. ex. till hälften. Från ett till hälften jämkat skadestånd bör i sådant fall dragas allenast hälften av försäkringsersättningen. Detta är dock ej någon nyhet och medför ej särskilda komplikationer (jfr s. 54).

Liv-, olycksfalls- och sjukförsäkring

Beträffande liv-, olycksfalls- och sjukförsäkring stadgas nu i andra stycket av 25 § FAL, att försäkringsgivaren ej äger att av den som framkallat försäkringsfallet, eller någon som eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd, återkräva belopp som utgivits i anledning av försäkringen. Från stadgandet göres dock det undantaget att, där i avtal om olycksfalls- eller sjukförsäkring försäkringsgivaren förbundit sig att för sjukvårdskostnader eller andra utgifter och förluster som olycksfallet eller sjukdomen medfört utgiva ersättning med verkliga beloppet av utgifterna eller förlusterna, vad sålunda av försäkringsgivaren utgivits må återkrävas enligt vad i första stycket av paragrafen är stadgat om skadeförsäkring.

I motiven till stadgandet uttalas att, då summaförsäkring ej avser ersättning för liden skada, borde den som äger rätt till på grund därav utgående försäkringsbelopp vara oförhindrad att jämsides med sitt anspråk mot försäkringsgivaren göra gällande skadeståndskrav mot den som framkallat försäkringsfallet, i den mån icke de i 6 kap. strafflagen givna bestämmelserna lade hinder i vägen. Härav följde, att det icke kunde bli tal om att försäkringsgivaren skulle kunna inträda i någon rätt till skadestånd. Försäkringsgivaren måste alltså, då teorin om självständig skadeståndsford-

ran lämnades ur räkningen, anses skyldig att slutligen vidkännas utbetalande av den summa han förbundit sig att gälda.

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida man icke dragit för vittgående slutsatser av det förhållandet att försäkringen icke utgår med belopp motsvarande just den verkliga förlusten utan med ett på förhand bestämt belopp. Vid skadeförsäkring anses maximering icke i och för sig förvandla försäkringen till summaförsäkring. Beträffande olycksfalls- eller sjukförsäkring kan det tydligen vara praktiskt mycket lämpligt att viss livränta fixeras, oavsett om den över- eller understiger den ekonomiska förlust som olycks- eller sjukdomsfallet medför. Likväl åsyftas regelmässigt att vinna skydd mot ekonomisk förlust. Det kan svårligen möta något principiellt hinder att anse jämväl dylik försäkring mot olycksfall eller sjukdom utgöra försäkring mot skada, nämligen i den mån utgående ersättning ej överstiger vad den försäkrade kunnat erhålla i skadestånd. Regressrätt har enligt uttryckligt stadgande gällt enligt 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete, oaktat ersättning utgått med taxebestämt belopp, och förhållandet är detsamma enligt 1947 års lag om allmän sjukförsäkring liksom 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring. Regressrätten har här icke konstruerats som härledd rätt men går det oaktat ej utöver vad som skolat utgå i skadestånd enligt allmän lag.

Pensionsförsäkringen har tagit ett utomordentligt uppsving på senare tid, och den inkluderar också ersättning i anledning av olycksfall eller sjukdom före uppnådd pensionsålder. De som äro anställda i olika slags företag äro i stor utsträckning försäkrade i Svenska personalpensionskassan eller på annat håll. Enligt 25 § FAL och motiven därtill skulle — enligt vad det vill synas — denna personal i händelse av olycksfall eller sjukdom kunna tillgodonjuta dels förtidspension enligt försäkringen dels ock rätt till skadestånd i anledning av mistad lön. Den anställde skulle sålunda komma att få uppbära dubbel ersättning. Detta gäller dock endast tiden fram till uppnådd pensionsålder; för tiden därefter förlorar han ej lön.

Möjligheten att få njuta dubbel ersättning före pensionsåldern är icke verklighetsfrämmande. Trafikolycksfallen intaga en mycket betydande plats bland de risker för vilka den försäkrade är utsatt, och vid dessa olycksfall är skadeståndet säkerställt genom trafikförsäkringen. Denna täcker redan nu en betydande ersättning och beloppen komma med största sannolikhet att höjas, om ej rent av all begränsning bortfaller. Det synes föga rimligt, att en anställd på detta sätt kan få dubbel ersättning eller i allt fall pension och skadestånd i form av livränta, tillsammans mycket överstigande hans förlust av arbetsinkomst.

För kommunalanställda äro pensionsförhållandena till en mindre del ordnade på samma sätt som för anställda i enskild tjänst. Eljest är frågan regelmässigt ordnad på det sättet att kommunen åtagit sig att utgiva pension eller livränta med rätt att själv i motsvarande mån uttaga eventuellt

skadestånd av tredje man. Många kommuner ha medelst försäkring (i Sveriges kommunalanställdas pensionskassa) täckt sin risk för belopp som de ej få ut skadeståndsvägen. Denna ordning medför ej någon överkompensation.

För dem som äro anställda i statens tjänst förekommer icke försäkring. I allt fall behandlas enligt rättspraxis statens pensioneringsverksamhet icke som en form av försäkring. Ordinarie och extraordinarie tjänstemän erhålla vid olycksfall, som medför varaktig arbetsoförmåga, invalidpension av staten, och staten inträder i den skadades rätt till skadestånd. Statens regressrätt anses vara härledd och är begränsad dels av pensionens storlek dels ock av reglerna för den skadades rätt till skadestånd av tredje man. En följd av att staten åtnjuter regressrätt är, att den statsanställde ej kan bli överkompenserad i anledning av olycksfall eller sjukdom. Han kan icke som den pensionsförsäkrade privatanställde — enligt motiven till 25 § FAL — göra gällande både rätt till förtidspension och rätt till fullt skadestånd av tredje man. För vanlig pension efter det vederbörande uppnått pensionsålder åtnjuter staten icke regressrätt.

Efter denna jämförelse mellan de privat-, kommunal- och statsanställdas rättigheter vid olycksfall eller sjukdom som föranleder invaliditet må erinras om vad som gäller därest olycksfallet eller sjukdomen leder till döden. I sådan händelse föreligger beträffande efterlevandes rätt ej motsvarighet till den stora skillnad som nyss påpekats. Vid bestämmande av efterlevandes erforderliga underhåll skall nämligen enligt 6 kap. 4 § strafflagen beaktas vilka tillgångar den efterlevande har, och härunder inbegripes bland annat såväl kapitalförsäkring som utfaller vid försörjarens död som livräntor och pensioner.

Enligt utredningsmannens mening bör man, särskilt efter tilltänkta ändringar av trafikförsäkringslagen, icke bli stående vid den nuvarande ordningen med dess stora skillnad mellan olika kategorier anställda.

Till förmån för den nuvarande regleringen i 25 § FAL som — bortsett från direkta kostnader som ersättas av försäkringsgivaren — ej tager någon hänsyn till försäkringen, när det gäller att bestämma skadestånd till den anställde, kan måhända komma att anföras, att även olycksfallsförsäkring liksom sjukförsäkring vore en form av kollektivt sparande och att resultatet härav borde komma allenast den försäkrade till godo, ej skadevållaren. Man torde dock näppeligen uppfatta sådan försäkring som en form av sparande utan som en garanti mot ekonomisk katastrof; om försäkringsfallet ej inträffar, får ju den försäkrade ej någon förmån av försäkringen. Särskilt gäller detta periodiska förmåner som regelmässigt träda i stället för bortfallen inkomst. När det åter gäller kapitalbelopp, torde de försäkrade själva finna det ganska självfallet, att kapitalet skall tillkomma dem utöver livränta från den skadeståndsskyldiges sida.

I fråga om olika former av social olycksfalls- eller sjukförsäkring har

lagstiftaren som förut nämnts bestämt, att regress må äga rum. De enskilda försäkringsbolagen ha hittills icke varit intresserade av att vid försäkring som avses i 25 § andra stycket FAL få motsvarande rätt till regress inom ramen för vad den skadelidande kunnat erhålla i skadestånd. I stället har man sökt hävda, att staten vid vanlig förtidspension skulle vara underkastad samma inskränkningar i sin skadeståndsrätt som försäkringsgivarna enligt sagda lagrum. Rättspraxis har emellertid tagit avstånd från denna tanke.[26] Till försäkringsbolagens ställningstagande torde ha bidragit att man önskar uppmuntra till tagandet av försäkring. En mindre siffermässig överkompensation kan också efter en tid, exempelvis på grund av penningvärdets fall, försvinna.

Ur allmän synpunkt är emellertid icke önskvärt, att möjlighet föreligger till överkompensation, åtminstone om den kan bli mera avsevärd. En sådan möjlighet kan bidraga till uppkomsten av eller förlängning av s. k. ränteneuroser. Tydligen är det också ett ganska allvarligt missförhållande ur rättvisesynpunkt, att väsentligt olika regler skola gälla när någon i statlig eller kommunal tjänst skadas, jämfört med de fall då skadan drabbar någon i enskild tjänst. Frågan kommer också i ett annat läge, om försäkringsbeloppen vid trafikförsäkring höjas avsevärt eller eventuellt — såsom föreslagits — all begränsning upphäves i fråga om personskada. Det kan icke vara rimligt att en anställd skall kunna lyfta dels full ersättning för mistad lön av trafikförsäkringsgivaren dels ock förtidspension av pensionsförsäkringsgivaren. Ur den skadeståndsskyldiges synpunkt kan också anföras, att en sådan ordning icke tillvaratagit möjligheten att låta skadestånd bortfalla där det kan ske utan åsidosättande av försäkringsmässiga hänsyn.

Det har emellertid icke ansetts lämpligt att i förevarande hänseende inskriva en ovillkorlig regel utan valts att ge försäkringsgivarna frihet att välja mellan att betinga sig regress eller ej. Dessa kunna i fråga om olika försäkringsformer närmare överväga, huruvida försäkringstypen i fråga bör vara utformad på det ena eller andra sättet. Utredningsmannen har därför — efter överläggningar med grannländernas delegerade — stannat vid att föreslå ett stadgande, enligt vilket försäkringsgivarna i viss utsträckning berättigas att, om de så önska, införa förbehåll om regressrätt för *förtidspension* och *annan periodisk förmån*. När förbehåll skett, är — oavsett om regressrätt utövas eller ej — uteslutet att skadelidande skall ha rätt till både försäkringsförmånen i fråga och skadestånd. Har förbehåll *ej* ägt rum, blir läget detsamma som för närvarande, då man utgår från att kumulation må äga rum, en ståndpunkt som dock måhända icke är alldeles otvivelsam för alla fall.

Möjlighet att göra förbehåll som nu nämnts har ansetts böra föreligga i fråga om *försäkring som för anställd tecknas av arbetsgivaren*. Det förutsättes icke att arbetsgivaren betalar hela premien. Genom att förbehåll skall

26 NJA 1955 s. 676.

göras, om försäkringsgivaren skall kunna åtnjuta regressrätt, kommer det att från början bli klart på vilka villkor försäkringen gives. När förbehåll icke intagits i försäkringen, kan denna vara att anse allenast som ett komplement till den skadeståndsrätt som tillkommer den anställde enligt vanliga regler.

Genom begränsningen till försäkring som för anställd tecknats av arbetsgivaren lämnas utanför exempelvis sådana fall som då en mindre företagare tecknat försäkring vilken ger honom själv livränta i händelse av olycksfall. Där gör sig icke jämförelsen med stats- och kommunalanställda gällande och det synes icke orimligt, att näringsidkaren får tillgodonjuta förmånen av försäkringen vid sidan av skadeståndsrätten.

Som nämnts gäller bestämmelsen vidare allenast förtidspension eller annan periodisk förmån. Däremot skall regressrätt ej inträda, när kapitalbelopp skall utgå. Skulle den försäkrade *efter* försäkringsfallet avtala med försäkringsgivaren om att pension skall utbytas mot kapitalbelopp, lärer det icke hindra att försäkringsgivaren kan göra regressrätt gällande enligt vad som skolat gälla, om utbyte ej skett. Bestämmelsen åsyftar allenast förmåner till den anställde själv (alltså icke efterlevandes pensioner).

Ifrågavarande regressrätt får, liksom sådan regress som avses under 1 mom., enligt utredningsmannens mening anses såsom en härledd rätt. Försäkringsgivaren skall sålunda icke äga att återkräva mer än den anställde ägt utbekomma av den skadeståndsskyldige. Vidare skall regressrätten vara underkastad samma begränsningar i övrigt som gälla enligt 1 mom. Den omständigheten att förbehåll om regressrätt gjorts medför sålunda icke utan vidare, att regresskrav kan med framgång göras gällande. I stället skall prövas, huruvida regressrätten enligt förut angivna grunder skall bortfalla eller jämkas. Av vad tidigare sagts om det mest praktiska fallet, nämligen då skadan inträffat i följd av motorfordonstrafik, följer att 1 mom. ej skall lägga hinder i vägen för regress mot motorfordonets ägare, förare och trafikförsäkringsgivare. Såsom framgår av 1 mom. äger i övrigt — under förutsättning av förbehållet i avtalet — regressrätt rum bland annat mot den som själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet.

I nu ifrågavarande hänseenden överensstämma de svenska, finska och norska förslagen. Det danska förslaget upptar däremot ej någon motsvarande regel. Den danska ståndpunkten — som bygger på uttalanden av en av Assurandør-Societetet tillsatt kommitté — har motiverats bl. a. med att i Danmark, där skadestånd i de flesta fall bestämmes icke i form av livränta utan i form av kapitalbelopp, risken för överkompensation med nuvarande nivå i fråga om skadeståndens storlek icke är påfallande.

Beträffande ersättning för *direkta utgifter* som utgå i anledning av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring skall enligt alla fyra förslagen gälla detsamma som vid vanlig skadeförsäkring.

Det må tilläggas, att den väntade stora pensionsreformen givetvis kan ändra förutsättningarna för det här behandlade förslaget.

Självförsäkring

En invändning som kan framställas mot reglering av regressrätten enligt de ovan skisserade linjerna är, att den intressentgrupp som skyddar sig genom försäkring skulle bli sämre ställd än de som anse det bäst förenligt med sina intressen att ej teckna försäkring. Den förra gruppen skulle ju genom regressrättens begränsning få slutligen bära vissa skadebelopp som den senare gruppen kunde tänkas uttaga av de skadeståndsskyldiga. Betydelsen av denna invändning är dock icke så stor som man först kan tycka. Till en början bör erinras, att den legala begränsningen av regressrätten ej är alltför långtgående enligt förslaget och huvudsakligen inträder i sådana fall då det skulle vara obilligt att uttaga skadestånd. Lönsamheten av regresstalan, då den enligt förslaget skulle hindras eller regressrätten jämkas, är också ofta tvivelaktig. Den ekonomiska orättvisa som förslaget skulle innebära för försäkringstagarna som intressentgrupp betraktade torde därför icke vara så beaktansvärd. Självfallet är det dock en fördel, om en sådan olikhet mellan intressentgrupperna kan utjämnas.

Ur de skadeståndsskyldigas synpunkt är det ett allvarligare missförhållande, att den funktion som förslaget avser att tillägga försäkringsväsendet icke skulle komma att täcka det ganska stora område — framförallt inom statlig verksamhet — där skadelidande med hänsyn till omfattningen av sina intressen icke ansett sig behöva teckna försäkring.

Inom ramen för nu ifrågavarande utredning faller icke att upptaga till allvarligt övervägande, huruvida domstolarna kunde få befogenhet att nedsätta stora skadeståndsbelopp enbart därför att den skadelidande lämpligen borde ha tecknat försäkring. Sådana mera vittsyftande förslag ha ansetts böra anstå till den allmänna översynen av skadeståndsrätten.

I detta sammanhang torde man böra begränsa sig till en ändring av skadeståndsrätten som ligger helt i linje med förslaget om ändrad lydelse av 25 § FAL. Här må erinras om att Ussing i sin betænkning om Nordisk lovgivning om erstatningsansvar, 1950, (s. 47) och Strahl i SOU 1950: 16 (ss. 122 f) framfört spörsmålet, om man icke borde reducera skadeståndsansvaret jämväl när skadan drabbar en större verksamhet eller institution som underlåter att teckna försäkring emedan verksamhetens omfattning ger erforderlig riskutjämning. Denna tanke kunde få betydelse ej minst för skador som drabbade staten. En sådan tankegång är icke främmande för nu gällande lagstiftning i Sverige, om man därunder inbegriper sådan som tillkommit i administrativ ordning. Som framgår av redogörelsen ovan s. 14 är staten befriad från skyldighet att hålla trafikförsäkring för sina motorfordon. Enligt lagstiftningen om trafikförsäkring äro ägaren till och föraren av

det försäkrade fordonet i viss utsträckning skyddade genom försäkringen. För att förare av statens motorfordon ej skola komma i alltför missgynnad ställning ha genom förordning den 3 maj 1946 meddelats vissa bestämmelser rörande deras skadeståndsskyldighet, enligt vilka statens rätt till skadestånd av föraren begränsats och föraren berättigats att under vissa villkor av staten återbekomma vad föraren nödgats utgiva i skadestånd till tredje man.

Önskemål ha också framställts om att bestämmelser skulle givas om begränsning av statens skadeståndsrätt särskilt i sådana fall, då det inom privat verksamhet är brukligt att teckna försäkring, såsom t. ex. mot brandskada; staten brandförsäkrar icke sin egendom. Framställningar i denna riktning ha, som förut nämnts, gjorts av byggnadsstyrelsen och luftfartsstyrelsen.

Det synes vara ett berättigat krav, att staten icke undandrager sig att för egen del taga konsekvenserna av den reglering som det allmänna finner önskvärd för den privata verksamheten. För allmänheten är det av stor betydelse, att risken att få betala skadestånd t. ex. i anledning av brand icke är större när det gäller skada å statlig egendom än när fråga är om enskild egendom. Vad nu sagts om staten har sin motsvarighet i fråga om sådana större städer som icke brandförsäkra sin egendom. Även enskilda företag underlåta ibland att teckna försäkring, emedan deras rörelse har en sådan omfattning eller riskerna eljest äro så fördelade att det anses mera lönsamt att bära dem utan försäkring. Det måste ur alla synpunkter anses önskvärt, att dessa intressenter icke bibehållas vid rätt att utfå skadestånd därför att de inom sina respektive företag ha möjlighet att företaga den riskutjämning som eljest vinnes med försäkring.

Med hänsyn till det anförda förordas, att självförsäkrare skola jämställas med försäkringsgivare. Härmed har man dock ej nått någon slutlig avgränsning av det område där den för försäkring föreslagna regleringen skulle bli tillämplig utanför försäkringsavtalslagens område. I Danmark har man enligt nuvarande lagstiftning i fråga om stat och kommun sökt ledning av sådana förhållanden som att en särskild fond eller liknande tillskapats för att reglera ersättningsfrågor på ett med vanlig försäkring jämförligt sätt. En dylik relativt ytlig bedömning kan dock icke få bli utslagsgivande. Att en särskild organisation inom den statliga förvaltningen tillskapats kan kanske ge en viss antydan om att självförsäkring bör anses föreligga men kan icke få utgöra någon ovillkorlig förutsättning och kan kanske icke heller alltid anses tillfyllest. I fråga om statens byggnader saknas exempelvis fond för reglering av brandskador, men det är uppenbart att staten i fråga om brandskador är att anse som självförsäkrare.

Man har i fråga om stat och kommun i stället att i första hand verkställa en jämförelse med den privata verksamheten. Om det inom denna är vanligt att täcka risken i fråga genom försäkring, föreligger ett klart indicium

på att stat eller kommun, som icke tecknar försäkring för samma risk, ansett det gynnsamt att stå som självförsäkrare. Brandrisken har redan nämnts som ett klart fall. Vad nu sagts om stat och kommun låter sig även tillämpa på enskilda företagare. Så torde exempelvis ett större företag, som innehar ett antal fastigheter men underlåter att brandförsäkra dem på sätt eljest är vanligt, böra anses som självförsäkrare.

Man synes i övrigt med fog kunna uttala, att ju fastare praxis är att anlita försäkring desto lättare är det att i det individuella fallet anse vederbörande intressent som självförsäkrare, om han med avsteg från praxis ej tecknat försäkring. Tvekan kan uppkomma i sådana fall, då en intressent väl har många olika slags värden och därigenom fördelat sina risker men kanske ej har så många risker inom varje slag av värden. Även i sådana fall bör man kunna med hänsyn till den sammanlagda omfattningen av intressena anse självförsäkring föreligga, ehuru en viss försiktighet är påkallad.

Uppenbarligen kan man icke fästa avgörande vikt vid de subjektiva skäl som den skadelidande uppgiver till att försäkring underlåtits. Tillförlitlig upplysning härom står icke alltid att vinna. Det kan dock, särskilt i fråga om stat och kommun, av tillgängliga handlingar framgå av vad skäl man underlåtit att teckna försäkring. I fråga om enskilda företagare måste man räkna med att företag med begränsade ekonomiska resurser av kostnadsskäl avstått från försäkring, ehuru de ej haft möjlighet att inom företaget utjämna sina risker på ett försäkringsmässigt sätt. Sådana företag böra icke anses som självförsäkrare. Det kan synas som om här skulle uppkomma en del gränsfall som bleve svårbedömda. Man torde emellertid kunna utgå från att försäkringsgivarna å ena sidan och sammanslutningar av företagare å andra sidan skola kunna ge tillräcklig upplysning om de synpunkter som inom branschen i fråga läggas på hithörande spörsmål. I tveksamma fall som eventuellt kvarstå bör företaget bibehållas vid sin skadeståndsrätt enligt allmänna regler och således icke betraktas som självförsäkrare.

I fråga om sjukersättning och förtidspension i anledning av olycksfall eller sjukdom synes det mycket tveksamt, om man kan anse självförsäkring föreligga när arbetsgivaren själv svarar därför. Vad angår sjukvårdskostnader är den praktiska betydelsen av spörsmålet ganska ringa efter sjukförsäkringens genomförande. I fråga om pensionen kan spörsmålet ha större betydelse. Tydligt är, att småföretag, vilkas arbetstagare ej äro pensionsförsäkrade, ej kunna anses ha underlåtit att sörja för försäkring på grund av omfattningen av sina intressen; det är andra skäl som varit bestämmande. Beträffande större företag kunde det lättare antagas, att skälet till underlåtenhet att sörja för försäkring varit det nämnda, eller sålunda att företaget självt kunde sörja för riskutjämning. Det är emellertid ganska ovisst om anlitandet av försäkring för ifrågavarande ändamål verkligen

är en så inarbetad företeelse att man vågar anse den som icke tagit försäkringen som självförsäkrare. Utredningsmannen anser för sin del att man åtminstone i dagens läge icke kan tala om självförsäkring, därför att ett företag ej ordnat ersättningsfrågan vid olycksfall eller sjukdom genom försäkringsavtal. Det nu sagda gäller också stat och kommun som själva svara för förtidspension med anledning av olycksfall eller sjukdom.

Från angivna utgångspunkter föreslås, att i 4 mom. upptages stadgande att den som måste antagas hava med hänsyn till omfattningen av sina intressen underlåtit att taga skadeförsäkring ej skall äga rätt till skadestånd i vidare mån än försäkringsgivaren, om försäkring funnits.

Ett särskilt spörsmål som kan böra uppmärksammas rör det fallet att någon, som brukar ha det skadelidande intresset försäkrat, har av förbiseende eller på grund av tillfälliga betalningssvårigheter försummat att erlägga premien. Det skulle kunna övervägas att i så fall låta hans skadeståndsrätt vara underkastad samma begränsningar som skulle gällt för försäkringsgivarens regressrätt. Det är möjligt, att man i praxis kan enligt grunderna för den här föreslagna lagstiftningen göra en sådan begränsning. Frågan synes dock svår att överblicka. Uttrycklig reglering av spörsmålet torde böra anstå till den mera omfattande lagstiftningen om skadeståndsrätten i allmänhet.

Även i detta sammanhang må beröras en fråga som kan uppkomma vid *underförsäkring* (jfr s. 46). Om det skadade intresset icke försäkrats till fulla värdet därför att det är kutym att taga viss självrisk, föreligger icke förutsättning för tillämpning av 4 mom.; orsaken till underförsäkring är en annan än där avses. Om däremot den skadelidande med hänsyn till omfattningen av sina intressen ansett det lönsamt att endast täcka en del av risken med försäkring, blir 4 mom. tillämpligt.

Ändring i 6 kap. strafflagen

Såsom 9 § i 6 kap. strafflagen synes böra införas en erinran om att begränsning av rätten till skadestånd kan inträda i fall då försäkring föreligger eller den skadelidande underlåtit att taga försäkring.

Sjukförsäkrings- och yrkesskadeförsäkringslagens regressregler

I samband med en reformering av bestämmelserna i 25 § försäkringsavtallslagen böra även regressbestämmelserna i 107 § sjukförsäkringslagen och 51 § yrkesskadeförsäkringslagen uppmärksammas. Det bör emellertid erinras att båda dessa lagar kunna komma i stöpsleven med anledning av den stora planerade pensionsreformen. Vad i det följande anföres utgår från det nuvarande läget.

Lagen om allmän sjukförsäkring innehöll ursprungligen förbud för sjukkassa att återkräva utgifter för sjukhjälp av den som var pliktig att i anledning av sjukdomen utgiva skadestånd. Socialvårdskommittén hade i sitt betänkande erinrat, att 1931 års förordning om erkända sjukkassor icke innehöll någon regressbestämmelse. I kassornas stadgar ingick emellertid praktiskt taget undantagslöst föreskrift om att den ersättningsberättigade var skyldig att till kassan överlåta sin fordran på skadestånd men kassorna hade icke kunnat utnyttja denna möjlighet till regress. Under remissbehandlingen av kommittébetänkandet ifrågasatte försäkringsrådet, om icke 25 § försäkringsavtalslagen borde göras tillämplig beträffande sjukförsäkringens regressrätt. Denna tanke avvisades emellertid av departementschefen, enär regressrätt därigenom icke skulle uppkomma med avseende å sjukpenning och endast delvis i fråga om sjukvårdsersättning. Sjukpenning och till en del även sjukvårdsersättning vore nämligen att anse som förmåner utgående på grund av summaförsäkring, vid vilken försäkringsavtalslagen ej medgav regress. Departementschefen hade övervägt, om icke i stället regressreglerna i 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete borde göras tillämpliga å sjukförsäkringen, men hade stannat för att sjukförsäkringen icke skulle tillerkännas någon regressrätt.

Vid tillkomsten av 1954 års yrkesskadeförsäkring aktualiserades på nytt spörsmålet om sjukkassornas regressrätt, när frågan om regressrätten för yrkesskadeförsäkringen upptogs till behandling. Beträffande de överväganden som därvid gjordes från departementschefens sida hänvisas till vad ovan anförts (s. 15 f). Resultatet blev att i såväl lagen om allmän sjukförsäkring som lagen om yrkesskadeförsäkring intogos bestämmelser om att utgiven ersättning fick återkrävas från den som uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet vållat skadan eller som, där skadan uppkommit i följd av trafik med motorfordon som avses i 2 § lagen den 10 maj 1929 om trafikförsäkring å motorfordon, enligt lag vore skyldig att utgiva skadestånd evad han vore vållande till skadan eller ej; återkravet fick dock icke göras gällande till högre belopp än den ersättningsberättigade ägt utbekomma av den skadeståndsskyldige. Det betonades av departementschefen, att dessa bestämmelser om regressrätt vore avsedda som ett provisorium i avbidan på det resultat vartill en mera allmän reform av skadeståndsrätten kunde leda.

När den allmänna sjukförsäkringen nu varit i kraft några år, har det visat sig att sjukförsäkringen återvunnit från trafikförsäkringen c:a 5 milj. kr. per år. Riksförsäkringsanstalten hade enligt ett i propositionen återgivet uttalande uppskattat det belopp som den obligatoriska sjukförsäkringen skulle kunna återvinna från trafikförsäkringen till storleksordningen 10 milj. kr. årligen. Utfallet är anmärkningsvärt lågt eftersom motorfordonstrafiken ökat kraftigt under tiden efter det riksförsäkringsanstalten gjorde sitt uttalande. Det är anledning att antaga att sjukkassorna icke i full

utsträckning begagnat den regressrätt som tillagts dem genom 1954 års lagstiftning.

Riksförsäkringsanstalten och trafikförsäkringsanstalterna ha i fråga om sjukkassornas regressrätt träffat en överenskommelse, att när anmälan om trafikskada inkommit till trafikförsäkringsanstalt, denna skall till sjukkassan översända ett formulär, som kassan ifyller med angivande av det från sjukförsäkringen utbetalade beloppet och därefter återställer till trafikförsäkringsanstalten. Med ledning av de sålunda erhållna uppgifterna gottgör trafikförsäkringsanstalten sjukkassan. Det är klart, att enligt detta system någon anmälan icke sker till sjukkassorna beträffande de småskador som bilägarna, för att icke förlora bonus, hellre betala själva än hänvisa till betalning ur trafikförsäkringen. Där trafikförsäkringsanstalten direkt slutligt reglerar skadan, torde icke heller alltid någon anmälan ske. Det må i detta sammanhang anmärkas att, enligt vad som upplysts, sjukkassorna bokföra utgivna sjukvårdsersättningar icke på konto för vederbörande mottagare utan i vissa större klumpposter. Detta omöjliggör praktiskt taget redovisning av hur mycket som utbetalats till varje särskild person. Att genom sjukkassornas räkenskaper erhålla någon kontroll av hur mycket som utgivits i sjukvårdsersättning i anledning av ett visst trafikolycksfall låter sig med denna metod icke göra. Sjukkassorna äro i detta hänseende hänvisade till de uppgifter som lämnas från trafikförsäkringsanstalterna.

Vad härefter angår yrkesskadeförsäkringen har uppgivits, att det årliga belopp som regressvis återvinnes från trafikförsäkringen uppgår till c:a 3 milj. kr., varav hälften går till riksförsäkringsanstalten och hälften till de enskilda yrkesskadeförsäkringsbolagen.

Det är naturligen ett önskemål att ernå likformig behandling av regressfrågorna i försäkringsavtalslagen och lagarna om allmän sjukförsäkring och yrkesskadeförsäkring. De synpunkter som kunna anföras i fråga om försäkringsavtalslagens regressbestämmelser synas ha giltighet även beträffande sjuk- och yrkesskadeförsäkringen. Regress kan vara onödig eller verka hård i många fall men är icke utan preventiv eller ekonomisk betydelse i andra fall, särskilt inom trafikväsendet. Den omständigheten att kostnaden i fråga om sjukförsäkringen slutligen drabbar det allmänna kan ej utgöra något vägande skäl mot regressrätt, helst som det allmänna utövar regress i anledning av förtidspensionering vilken orsakas av trafikolycka m. m. Den ekonomiska betydelsen av regressmöjlighet är också antagligen större än beloppet av redovisade återvunna ersättningar.

Yrkesskadeförsäkringen bekostas av arbetsgivarna. Ur denna försäkring utgår ersättning även vid de s. k. färdolycksfallen, d. v. s. olycksfall på väg till eller från arbetet. Regressrätten mot trafikförsäkringen i dylika fall synes icke kunna lämnas ur räkningen i ekonomiskt hänseende.

Enligt utredningsmannens mening saknas bärande skäl att i lag uppställa

väsentligen andra regressregler beträffande sjuk- och yrkesskadeförsäkring än som förordats i fråga om 25 § försäkringsavtalslagen. Vad beträffar de förmåner som skulle kunna utgå på grund av s. k. summaförsäkring erinras, att här förut föreslagits att, om försäkring tecknats för anställd, på grund av förbehåll i försäkringsavtalet skulle kunna föreligga regressrätt även beträffande till den anställde utgående periodiska förmåner, i den mån de icke överstiga det skadestånd som eljest skolat utgå. Därest vid sjuk- eller yrkesskadeförsäkring regressrätt inskrives i lagen även i fråga om sjukpenning eller liknande, kommer därigenom att göras ett visst avsteg från förslaget rörande 25 § försäkringsavtalslagen. Det blir dock ingen annan skillnad än att lagen direkt stadgar den rätt till regress som försäkringsgivaren enligt förslaget till ändrad lydelse av 25 § försäkringsavtalslagen fått befogenhet att förbehålla sig i där angivna fall.

Utredningsmannen anser sålunda, att andra stycket i 107 § sjukförsäkringslagen och andra stycket i 51 § yrkesskadeförsäkringslagen — om dessa lagar komma att bibehållas — böra ändras till så nära överensstämmelse som möjligt med andra stycket i 1 mom. i förslaget till lag om ändrad lydelse av 25 § försäkringsavtalslagen. Härvid bör uppmärksammas, att de nuvarande regressbestämmelserna i förstnämnda två lagar utgå från att försäkringsgivaren har en självständig och ej allenast en härledd rätt mot den skadeståndsskyldige. Denna utgångspunkt, som synes kunna bibehållas såvitt angår sjuk- och yrkesskadeförsäkringen, påverkar den redaktionella utformningen av bestämmelserna. Det bör sålunda alltjämt uttryckligen angivas att regressrätten ej omfattar mer än vad den sjukhjälpsberättigade, frånsett försäkringen, ägt utbekomma i skadestånd. Å andra sidan torde det med nämnda utgångspunkt vara onödigt att — såsom skett i förslaget till ändrad lydelse av 25 § försäkringsavtalslagen — utsäga, att den skadelidande ej har bättre rätt mot den skadeståndsskyldige än försäkringsgivaren har. I och med att den sistnämndes rätt är självständig kan den skadelidande icke göra gällande något skadeståndsanspråk så långt skadan täcks av försäkringen (jfr första stycket i förstnämnda båda lagrum).

Praktiskt sett innebär detta förslag icke någon större ändring i förhållande till gällande lydelse av 107 § sjukförsäkringslagen och 51 § yrkesskadeförsäkringslagen. Regressrätt skulle komma att bestå mot trafikförsäkringen, och i övrigt har den icke så stor ekonomisk betydelse.

Den omständigheten att regressrätt inom socialförsäkringen skulle föreligga i här förordad omfattning medför givetvis icke någon skyldighet för försäkringsgivaren att utnyttja den. Visserligen är det önskvärt att i görlig mån iakttaga konsekvens vid utövning av befogenheten till regress men denna befogenhet bör handhavas under iakttagande av praktiska och ekonomiska hänsyn. Att i onödan belasta den administrativa apparaten med en mängd regressärenden av underordnad ekonomisk betydelse bör icke

förekomma. Preventiva skäl kunna dock i fråga om sjuk- och yrkesskadeförsäkringen liksom eljest påkalla, att regressrätten utövas även utanför trafikförsäkringens ram. Det har framkastats att med trafikförsäkringsanstalterna borde slutas en allmän överenskommelse om att de årligen skulle betala en statistiskt i grova drag beräknad gottgörelse till socialförsäkringen, motsvarande vad man kunde tänka sig utvinna genom regress mot nämnda anstalter i anledning av trafikskador. En dylik ordning kan spara mycket arbete och vara till ekonomisk fördel för båda parterna. De här förordade lagändringarna lägga ej hinder i vägen för att anlita en sådan metod.

Det är möjligt att i administrativ ordning bör givas besked om att regressrätten må eftergivas i lämplig omfattning även när den tillkommer staten. Utredningsmannen har icke ansett sig ha anledning att gå närmare in på utformningen av en sådan intern instruktorisk föreskrift eller att gå in på frågan i vad mån det krävs riksdagens medverkan till eftergivande av det allmännas rätt.

För yrkesskadeförsäkringens del kan övervägas att meddela en särskild föreskrift om inskränkning av regressmöjligheten mot arbetsgivaren, om denne skulle vara skadeståndsskyldig. Utredningsmannen har dock ej ansett en sådan särbestämmelse påkallad. Även utan särskild föreskrift är klart, att regress bör medgivas i allenast mycket begränsad utsträckning mot den som själv bekostat försäkringen.

Sammanfattat i lagtext skulle vad som anförts innebära att 107 § sjukförsäkringslagen erhölle följande lydelse:

107 §. Äger någon rätt till sjukhjälp enligt denna lag, är han ej därav hindrad att göra gällande det anspråk på skadestånd utöver sjukhjälpen, som till följd av sjukdomen må tillkomma honom.

Vad allmän sjukkassa enligt denna lag utgivit för sjukhjälp äger kassan, där ej annat följer av vad nedan sägs, återkräva av den som eljest är skadeståndsskyldig i anledning av sjukdomsfallet, i den mån sjukhjälpen svarar mot vad den sjukhjälpsberättigade ägt utbekomma av den skadeståndsskyldige.

Där återkrav göres gällande mot den som icke själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat sjukdomsfallet, äge rätten med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt bestämma, att återkravet skall bortfalla eller nedsättas, om det finnes kunna ske utan åsidosättande av försäkringsmässiga hänsyn.

51 § yrkesskadeförsäkringslagen skulle ändras på motsvarande sätt.

Sverige

25 §.

1 mom. Vid skadeförsäkring inträder, under villkor varom nedan sägs, försäkringsgivaren i försäkringshavarens rätt att kräva skadestånd, i den mån skadan omfattas av försäkringen och varder ersatt av försäkringsgivaren.

Där återkrav göres gällande mot den som icke själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, äge rätten med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt bestämma, att återkravet skall bortfalla eller nedsättas, om det finnes kunna ske utan åsidosättande av försäkringsmässiga hänsyn.

Förbehåll, som strider mot andra stycket, må ej åberopas av försäkringsgivaren.

2 mom. Vid liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring äge försäkringsgivaren ej av den som framkallat försäkringsfallet, eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd, återkräva vad han utgiver.

Där försäkringsgivaren förbundit sig att ersätta verkliga beloppet av sjukvårdskostnader eller andra utgifter eller förluster, äge försäkringsgivaren dock samma rätt som i 1 mom. sägs.

Vid försäkring, som för anställd tecknas av arbetsgivaren, äge ock försäkringsgivaren att i fråga om förtidspension eller annan periodisk förmån till honom göra förbehåll om rätt till återkrav enligt vad i 1 mom. sägs.

Danmark

§ 25.

Stk. 1. Ved skadesforsikring indtræder selskabet i det omfang, i hvilket det har betalt erstatning til den sikrede, i dennes ret mod den, der måtte være erstatningspligtig.

Stk. 2. Gør selskabet regres mot tredjemand, der ikke selv har forvoldt skaden forsætligt eller ved grov uagtsomhed, kan retten under hensyn til grundlaget for ansvaret, herunder om ansvaret udelukkende hviler på D.L. 3-19-2, for Færøernes vedkommende Norske Lov 3-21-2, samt til omstændighederne iøvrigt bestemme, at selskabets krav skal bortfalde eller nedsættes, såfremt dette kan ske uden tilsidesættelse af forsikringsmæssige hensyn.

Stk. 3. Forsikringsselskabet kan ikke påberåbe sig noget forhold, som strider mod stk. 2.

Stk. 4. Ved livs-, ulykkes- og sygeforsikring har selskabet intet krav mod den, der er ansvarlig for forsikringsbegivenheden. At den sikrede har modtaget erstatning af selskabet eller af den ansvarlige, påvirker ikke hans krav henholdsvis mod den ansvarlige eller mod selskabet.

Stk. 5. Bestemmelserne i stk. 1—3 finder dog anvendelse ved ulykkes- og sygeforsikring, for så vidt forsikringsydelsen har karakteren af en virkelig skadeserstatning.

till ändringar i försäkringsavtalslagen

Finland

25 §.

1 mom. Vid skadeförsäkring inträder, under villkor varom nedan i denna paragraf stadgas, försäkringsgivaren i försäkringshavarens rätt att kräva skadestånd upp till det belopp, som försäkringsgivaren erlagt på grund av skadan.

Där återkrav göres gällande mot den som icke själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, äge rätten med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt samt arten och omfattningen av den verksamhet, som förorsakat skadan, bestämma, att återkravet skall bortfalla eller nedsättas.

Förbehåll, som strider mot andra stycket, må ej åberopas av försäkringsgivaren.

2 mom. Vid liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring äge försäkringsgivaren ej av den som framkallat försäkringsfallet, eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd, återkräva vad han utgiver.

Där försäkringsgivaren förbundit sig att ersätta verkliga beloppet av sjukvårdskostnader eller andra utgifter eller förluster, äge försäkringsgivaren dock samma rätt som i 1 mom. sägs.

Vid försäkring, som för anställd tecknas av arbetsgivaren, äge ock försäkringsgivaren att i fråga om förtidspension eller annan periodisk förmån till honom göra förbehåll om rätt till återkrav enligt vad i 1 mom. sägs.

Norge

§ 25.

1. Ved skadeforsikring inntrer selskapet, på de nedenfor nevnte vilkår, i sikredes rett til å kreve erstatning, i den utstrekning skaden omfattes av forsikringen og blir dekket av selskapet.

Gjøres slikt krav gjeldende mot en som ikke selv forsettlig eller grovt uaktsomt har fremkalt forsikringstillfellet, kan retten etter grunnlaget for ansvaret og omstendighetene forøvrig, bestemme at kravet skal falle bort eller nedsettes, hvis dette kan skje uten tilsidesettelse av forsikringsmessige hensyn.

Forbehold som strider mot annet ledd kan ikke påberopes av selskapet.

2.* Har skadelidte på grunn av sine økonomiske interessers spredning unnlatt å tegne skadeforsikring, får han ikke større rett til erstatning enn om han hadde forsikret.

3. Ved livs- ulykkes- og sykeforsikring kan selskapet ikke av den som har fremkalt forsikringstilfellet, kreve noe av hva det har betalt til sikrede.

Hvis selskapet har forpliktet seg til å dekke de beløp som faktisk er medgått til å bestride kuromkostninger eller andre utgifter eller tap, har det samme rett som fastsatt under punkt 1.

* Från och med detta moment upptar det norska förslaget bestämmelserna i annan ordningsföljd än de övriga förslagen.

Sverige

3 mom. Skadelidande äge ej mot den skadeståndsskyldige bättre rätt än försäkringsgivaren för vad som omfattas av skadeförsäkring eller av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, i den mån sådan försäkring enligt vad ovan sagts är att bedöma såsom skadeförsäkring.

4 mom. Den som måste antagas hava med hänsyn till omfattningen av sina intressen underlåtit att taga skadeförsäkring, äge ej rätt till skadestånd i vidare mån än försäkringsgivaren, om försäkring funnits.

Danmark

Stk. 6. I det omfang skadelidte kan få skaden dækket af en skadesforsikrinng eller en forsikring, som omhandlet i stk. 5, har han ikke over for den ansvarlige bedre ret end selskabet.

§ 25 a.

Har skadelidte under hensyn til spredningen af sine økonomiske interesser undladt at tegne sådan skadesforsikring, som det er sædvanligt at tegne, har han ikke større ret over for den ansvarlige, end om han havde tegnet forsikring.

Finland

3 mom. Skadelidande äge ej mot den skadeståndsskyldige bättre rätt än försäkringsgivaren för vad som omfattas av skadeförsäkring eller av liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, i den mån sådan försäkring enligt vad ovan sagts är att bedöma såsom skadeförsäkring.

4 mom. Den som måste antagas hava med hänsyn till omfattningen av sina intressen underlåtit att taga skadeförsäkring, äge ej rätt till skadestånd i vidare mån än försäkringsgivaren, om försäkring funnits.

Norge

Ved forsikring som en arbeidsgiver har tegnet for en ansatt, kan selskapet — når det gjelder pensjon eller annen periodisk godtgjørelse — forbeholde seg rett til regress etter reglene i punkt 1. 4. Skadelidte har ikke større rett mot skadevolderen enn selskapet har for det som omfattes av skadeforsikring eller av livs-, ulykkes- og sykeforsikring i den utstrekning slik forsikring, etter hva ovenfor er bestemt, blir å oppfatte som skadeforsikring.

KUNGL. BIBL.
22 JAN 1959
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1958

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Häradsrätts sammansättning i brottmål. [9]
Förslag till varumärkeslag. [10]
Betänkande med förslag till allmän tjänstepliktslag m. m. [16]
Förslag till förenklingar i vissa delar av aktiebolagslagen. [27]
Rättegångshjälp. [40]
Förslag till Uranlag. [41]
Skadestånd i offentlig verksamhet. [43]
Försäkringsgivares regressrätt. [44]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Utredning om vissa förhållanden vid konserveringsforskningsinstitutet. [3]
Författningsutredningen. 1. Kandidatnominering vid andrakammarval. [6] 2. Regeringsarbetet. [14] 3. Majoritetsval. Valstatistiska undersökningar. [29]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Förlust- och resultatutjämning. [35]

Politi.

Socialpolis och kvinnlig polis. [34]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialförsäkring och rehabilitering. [17]
Reviderad nationalbudget för år 1958. [28]
Nettoprisindex. [36]
Statsbidrag till anordnande av skolmåltider. [37]

Hälso- och sjukvård.

Gemensam nordisk hälsovårdsutbildning. [8]
Hälsovård och öppen sjukvård i landstingsområdena. [15]
Mentalsjukvårdsdelegationen. 2. Behandlingshem och mentalsjukhem för barn och ungdomar. [20] 3. Mentalsjukvården. Planering och organisation. [38] 4. Tabellbilaga till betänkande 3. [39]
Sjukreseersättningar. [23]
Regionsjukvården. [26]

Allmänt näringsväsen.

Gotland. [18]
Tornedalsutredningen. [22]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Småbrukarstödet. [7]
Bättre matpotatis. [24]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Skogsvården å enskilda skogar. [30]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Vägplan för Sverige. Del 1. Riktlinjer och förslag samt kartbilagor. [1] Del 2. Expertutredningar och övriga textbilagor. [2]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Promemoria med förslag om fondförvaltning m. m. i samband med en utbyggd pensionering. [4]
Permanent skördeskadeskydd. [5]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1955 års universitetsutredning. 3. Reserverna för högre utbildning. Beräkningar och metoddiskussion. [11] 4. Lärarbrist och lärareöverskott. [21] 5. Forskningens villkor och behov. [32]
Supplement nr 9 till Sveriges familjenamn 1920. [19]
Ändrad utbildning av tandtekniker. [25]
Sjöbefälsutbildningens organisation m. m. [33]
Ändrad tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen. [42]

Försvarsväsen.

Civilförsvarsutbildningen. [12]
Civilförsvarets organisation. [13]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiskt ekonomiskt samarbete [31]

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1958